

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้แบ่งหัวข้อการค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็น 5 ตอนดังนี้

- ตอนที่ 1 แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ของเด็ก
- ตอนที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับการเห็นคุณค่าในตนเอง
- ตอนที่ 3 แนวคิดเกี่ยวกับการสอนแบบโครงการ
- ตอนที่ 4 แนวคิดเกี่ยวกับการสอนกระบวนการแก้ปัญหา
- ตอนที่ 5 แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการเรียนการสอน

ตอนที่ 1 แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ของเด็ก

1. ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของไวทสกี้ (Vygotsky อ้างใน Berk and Winsler, 1995)

เด็กจะเกิดการเรียนรู้ พัฒนาสติปัญญาและทัศนคติขึ้นเมื่อ มีการปฏิสัมพันธ์และทำงานร่วมกันกับคนอื่น ๆ เช่น ผู้ใหญ่ ครู เพื่อน บุคคลเหล่านี้จะให้ข้อมูลสนับสนุนให้เด็กเกิดการเรียนรู้จากการมีปฏิสัมพันธ์และการทำงานร่วมกันนั้น โดยการเรียนรู้ของเด็กจะเกิดขึ้นใน Zone of Proximal Development หมายถึง สภาวะที่เด็กเผชิญกับปัญหาที่ท้าทายแต่ไม่สามารถคิดแก้ปัญหาได้โดยลำพัง เมื่อได้รับการช่วยเหลือแนะนำจากผู้ใหญ่หรือจากการทำงานร่วมกับเพื่อนที่มีประสบการณ์มากกว่า เด็กจะสามารถแก้ปัญหาได้และเกิดการเรียนรู้ขึ้น

การให้การช่วยเหลือแนะนำในการแก้ปัญหาและการเรียนรู้ของเด็ก (Assisted Learning) เป็นการให้การช่วยเหลือแก่เด็กเมื่อเด็กแก้ปัญหาโดยลำพังไม่ได้ เป็นการช่วยอย่างพอเหมาะเพื่อให้เด็กแก้ปัญหาได้ด้วยตัวเอง วิธีการที่ครูเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กเพื่อให้การช่วยเหลือเด็กเรียกว่า Scaffolding เป็นการแนะนำช่วยเหลือให้เด็กแก้ปัญหาด้วยตัวเอง โดยการให้การแนะนำ (clue) การช่วยเตือนความจำ (reminders) การกระตุ้นให้คิด (encouragement) การแบ่งปัญหาที่สลับซับซ้อนให้ง่ายลง (breaking the problem down into step) การให้ตัวอย่าง (providing and Example) หรือสิ่งอื่น ๆ ที่จะช่วยเด็กแก้ปัญหาและเรียนรู้ด้วยตนเอง การให้การช่วยเหลือ(Scaffolding) มีลักษณะ 5 ประการ ดังนี้

1. เป็นกิจกรรมการร่วมกันแก้ปัญหา
2. เข้าใจปัญหาและมีวัตถุประสงค์ที่ตรงกัน
3. บรรยายภาคที่อบอุ่นและการตอบสนองที่ตรงกับความต้องการ
4. รักษาภาวะแห่งการเรียนรู้ของเด็ก(ZPD)

5.สนับสนุนให้เด็กควบคุมตนเองในการแก้ปัญหา

ครูมีหน้าที่ในการจัดเตรียมสภาพแวดล้อมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองและให้คำแนะนำด้วยการอธิบาย สาธิต และให้เด็กมีโอกาสร่วมงานร่วมกับผู้อื่น โดยเฉพาะกับเพื่อนที่มีความสามารถมากกว่า ครูมีหน้าที่กระตุ้นให้เด็กใช้ภาษาหรือวิธีการอื่นๆ เช่น การวาด การเขียน การทำงานศิลปะหลายรูปแบบ เพื่อเป็นการจัดระบบความคิดของเด็กเอง แล้วให้โอกาสเด็กแสดงออกตามวิธีการต่างๆของเด็กเองเพื่อครูจะได้รู้ว่าเด็กต้องการจะทำอะไร

2.ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจท์(Piaget's Theory of Intellectual Development อ้างใน Gormon,1972)

เพียเจท์ กล่าวว่า เด็กเป็นผู้ที่พยายามศึกษาและสำรวจสิ่งต่างๆรอบๆตัวทั้งที่เป็นวัตถุ สิ่งของ เหตุการณ์และบุคคล จากการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆเหล่านั้น ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งต่างๆอย่างเป็นรูปธรรม แล้วพัฒนาต่อไปเรื่อยๆจนสามารถจะเรียนรู้สิ่งที่เป็นนามธรรมได้ เป้าหมายในการพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กตามความคิดของเพียเจท์ คือ การที่สามารถคิดอย่างมีเหตุผลกับสิ่งที่เป็นนามธรรม การคิดตั้งสมมุติฐานอย่างมีเหตุผล และสามารถแก้ปัญหาได้ การเรียนรู้ของเด็กเกิดจาก กระบวนการใหญ่ๆภายในตัวเด็ก 2 กระบวนการคือ การจัดโครงสร้างทางความคิดภายใน(Organization) และการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม (Adaptation) ซึ่งการปรับตัวประกอบด้วยกระบวนการ 2 กระบวนการ คือ การดูดซึม (Assimilation) และการปรับเปลี่ยน(Accommodation) ในการศึกษาที่เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งใดๆ ในเบื้องต้นเด็กจะพยายามทำความเข้าใจประสบการณ์ใหม่ด้วยการใช้ความคิดเก่า หรือ ประสบการณ์เดิม ด้วยกระบวนการดูดซึม(Assimilation) แต่เมื่อปรากฏว่าไม่สามารถทำความเข้าใจได้สำเร็จ เด็กจะเปลี่ยนความคิดเกี่ยวกับสิ่งต่างๆเสียใหม่ ด้วยกระบวนการปรับเปลี่ยน (Accommodation) จนสามารถผสมผสานความคิดใหม่นั้นให้กลมกลืนเข้ากันได้กับกับความคิดเก่า สภาพการณ์เช่นนี้ก่อให้เกิดความสมดุล (Equilibration) กระบวนการที่เด็กมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและทำให้เกิดสภาวะที่สมดุลนี้ จะนำไปสู่การพัฒนาการทางสติปัญญาจากขั้นหนึ่ง ไปสู่อีกขั้นหนึ่ง จนถึงขั้นสูงสุด คือขั้นใช้ความสามารถทางสมองในการแก้ปัญหา(Operation) ขั้นพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจท์ แบ่งออกเป็น 4 ขั้นใหญ่ๆ ดังนี้

1.Sensory-Motor Stage ช่วงอายุ 0-2 ปีเป็นช่วงวัยของการยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง ประกอบด้วย 6 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 แรกเกิดถึง 1 เดือน เป็นการแสดงพฤติกรรมที่เป็นลักษณะตอบสนองทางด้านร่างกาย (reflex) เช่นการดูด การร้อง

ระยะที่ 2 อายุประมาณ 1-4 เดือน เด็กจะมีทั้งการดูดซึม(Assimilation) และการปรับเปลี่ยน (Accommodation) เด็กจะเริ่มฟัง และเริ่มมอง

ระยะที่ 3 อายุประมาณ 4-8 เดือน เด็กเริ่มค้นพบกฎแห่งการกระทำ เช่น รู้ว่าเคาะแล้วจะมีเสียงเด็กจะเคาะซ้ำแล้วซ้ำอีก

ระยะที่ 4 อายุประมาณ 8-12 เดือน เด็กเริ่มเข้าใจเรื่อง การคงอยู่ของ วัตถุ(object permanent)

ระยะที่ 5 อายุประมาณ 12-18 เดือน เริ่มมีการทดลองและเริ่มเลียนแบบผู้ใหญ่

ระยะที่ 6 อายุประมาณ 18-24 เดือน เริ่มคิดเกี่ยวกับการกระทำสิ่งต่าง ๆ แทนการกระทำ

2. Preoperational Stage ช่วงอายุ 2-7 ปี เด็กวัยนี้ยังไม่สามารถคิดย้อนกลับได้ เพียงแต่เริ่มที่จะเข้าใจเรื่องการคงตัวของสสารบ้าง และยังไม่สามารถใช้สติปัญญาแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างเต็มที่ วัยนี้แบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 อายุ 2-4 ปี เรียกว่าระยะ Preconcept เพราะเป็นวัยที่เด็กเริ่มมีความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ แต่ยังไม่สมบูรณ์และยังไม่มีเหตุผล ความคิดความเข้าใจขึ้นอยู่กับ การรับรู้จากประสาทสัมผัสเป็นส่วนใหญ่ ยังไม่สามารถใช้เหตุผลได้

ระยะที่ 2 อายุ 4-7 ปี เรียกว่าระยะ Intuitive การคิดของเด็กเริ่มมีเหตุผลขึ้นบ้างแต่ก็ยังเป็นลักษณะการคิดจากการรับรู้มากกว่าความเข้าใจ เด็กเริ่มมีปฏิกริยากับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น สนใจอยากรู้ ชักถามและเริ่มเลียนแบบพฤติกรรมของผู้ใหญ่ เริ่มใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการคิด

3. Concrete Operational Stage อายุ 7-11 ปี สามารถใช้สมองคิดอย่างมีเหตุผล รู้จักการแก้ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นรูปธรรมได้ เข้าใจเรื่องการคงตัวของสสาร สามารถคิดย้อนกลับได้

4. Operational Stage อายุ 11-15 ปี สามารถคิดอย่างมีเหตุผลกับปัญหาทุกชนิด สามารถแก้ปัญหาอย่างมีระบบระเบียบ สามารถนำหลักการไปใช้กับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้

3. ทฤษฎีการพัฒนาบุคลิกภาพของ โรเจอร์ (Rogers, 1994) เด็กจะสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองขึ้นมาได้เองจนสามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง เมื่อเด็กรู้จักตนเอง ยอมรับและเชื่อมั่นในตนเอง ซึ่งจะพัฒนามาจากการที่เด็กคนนั้นได้รับการปฏิบัติจากผู้ที่มีความสำคัญต่อเขาอย่าง ให้เกียรติและเคารพความรู้สึก ความคิดเห็นของเขาภายใต้บรรยากาศที่เป็นอิสระ ครูต้องมีความเชื่อ มีความศรัทธาในความเป็นคนของเด็ก ให้ความไว้วางใจเด็ก เชื่อมั่นในความสามารถและศักยภาพของเด็ก ซึ่งจะช่วยให้เด็กสามารถพัฒนาศักยภาพของเด็กเอง ครูควรจะเปิดโอกาสให้เด็กได้เลือกวิธีการที่จะเรียนเอง ให้เกียรติ เคารพความรู้สึกและความคิดเห็นของเด็ก สิ่งที่สำคัญที่สุดของคนที่จะเป็นครู คือ จะต้องเป็นผู้ที่สามารถที่จะเข้าใจพฤติกรรมต่าง ๆ ของเด็กที่เกิดขึ้นจากจิตใจภายในของเด็ก ตลอดจนตระหนักกระบวนการของการเรียนรู้ของเด็ก

4. ทฤษฎีเกี่ยวกับการสอนของบรูเนอร์(Bruner, 1960) บรูเนอร์ เชื่อว่า ครูสามารถช่วยจัดประสบการณ์ให้เด็กเกิดความพร้อมที่จะเรียนได้ โดยเสนอว่าการจัดการศึกษานั้น ต้องคำนึง

ถึงทฤษฎีพัฒนาการว่าเป็นตัวเชื่อมระหว่างความรู้ และการสอน กล่าวคือทฤษฎีพัฒนาการจะเป็นตัวกำหนดเนื้อหาความรู้และวิธีการสอน ในการที่จะนำเนื้อหาใดมาสอนเด็กนั้นควรจะได้พิจารณาดูว่าในขณะนั้นเด็กมีพัฒนาการอยู่ในระดับใด มีความสามารถเพียงใด กิจกรรมการเรียนการสอนต้องสอดคล้องกับพัฒนาการและความสามารถของเด็ก บรูเนอร์กล่าวว่า เราจะสามารถสอนวิชาใด ๆ ก็ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้วิธีการที่เหมาะสมให้กับเด็กคนใดคนหนึ่งในระดับอายุใดก็ได้ พัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กตามทฤษฎีของบรูเนอร์เป็นดังนี้

1. Enactive เป็นช่วงที่เด็กแสดงให้เห็นถึงความมีสติปัญญาด้วยการกระทำ
2. Iconic เป็นช่วงที่พัฒนาการทางการคิดของเด็กอยู่ที่การมองเห็นและการใช้ประสาทสัมผัสต่าง ๆ
3. Symbolic ชั้นนี้เป็นขั้นสูงสุดของพัฒนาการ การถ่ายทอดประสบการณ์หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ จะใช้สัญลักษณ์หรือภาษา

ตอนที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับการเห็นคุณค่าในตนเอง

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการเห็นคุณค่าในตนเองโดยนำเสนอตามลำดับหัวข้อดังต่อไปนี้

1. ความหมายของการเห็นคุณค่าในตนเอง
2. ความสำคัญในการเห็นคุณค่าในตนเอง
3. องค์ประกอบของการเห็นคุณค่าในตนเอง
4. วิธีการเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเอง
5. การเห็นคุณค่าในตนเองกับอัตมโนทัศน์ (Self-Concept)
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเห็นคุณค่าในตนเอง

1. ความหมายของการเห็นคุณค่าในตนเอง

ในวงการศึกษาในปัจจุบันให้ความสำคัญแก่การเห็นคุณค่าในตนเองของเด็กว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอันหนึ่งของการจัดการศึกษา แต่อย่างไรก็ดี การศึกษาเกี่ยวกับการเห็นคุณค่าในตนเอง โดยเฉพาะในประเทศไทยและยิ่งโดยเฉพาะในการศึกษาระดับชั้นอนุบาลอยู่ในแวดวงที่จำกัดมาก ครูอนุบาลส่วนใหญ่ยังไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเห็นคุณค่าในตนเอง จากการศึกษาความหมายของการเห็นคุณค่าในตนเองพบว่ามีผู้ให้ความหมายดังนี้

มุสเสน คอนเกอร์และคาเกิน (Mussem, Conger and Kagen, 1961) กล่าวว่า การเห็นคุณค่าในตนเอง เป็นการตัดสินใจคุณค่าของตน (self) และแสดงออกเป็นในรูปของทัศนคติที่บุคคลนั้นมีต่อตนเอง

เอลเดอร์ (Elder, 1965) กล่าวว่า การเห็นคุณค่าในตนเองเป็นความรู้สึกที่บุคคลรับรู้ว่าตนเองมีคุณค่าซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากการกระทำของตนเอง การมีความสามารถและการตัดสินใจของบุคคลอื่นที่ตนเองให้ความสำคัญด้วย

คูเปอร์สมิท (Coopersmith, 1967) กล่าวว่า การเห็นคุณค่าในตนเองเป็นการที่บุคคลพิจารณาประเมินตนเองในเรื่องความสามารถ ความสำคัญความสำเร็จ และความมีคุณค่า เป็นการพิจารณาตัดสินคุณค่าของตน แล้วแสดงออกให้เห็นในรูปของทัศนคติที่มีต่อตนเอง เป็นประสบการณ์ที่บุคคลอื่นสามารถรับรู้ได้ โดยพิจารณาจากคำพูดและพฤติกรรมการแสดงออกของบุคคลนั้น

โรบินสัน (Robinson, 1973) กล่าวว่า การเห็นคุณค่าในตนเองเป็นการที่บุคคลตัดสินคุณค่าของตนด้วยตัวของเขาเอง เป็นความคิดเกี่ยวกับตัวเขาเอง เกี่ยวกับความสามารถของเขา และความคาดหวังของเขา

โพลิตโต (Pollito, 1977) กล่าวว่า การเห็นคุณค่าในตนเอง คือ ความคิด ความรู้สึกเกี่ยวกับตัวเรา คือการประเมินสิ่งต่างๆ ที่เรารับรู้เกี่ยวกับตัวเรา แล้วเกิดเป็นความคิด ทัศนคติความรู้สึกต่อตัวเอง การประเมินดังกล่าว เป็นการประเมินตัวเองในสิ่งที่เป็นอยู่ ในสิ่งที่ทำว่าเป็นสิ่งที่ดี มีคุณค่าและมีความสำคัญ

คอลลัม (Calhoun, 1977) ให้ความหมายการเห็นคุณค่าในตนเองว่าเป็นความพึงพอใจภายในที่บุคคลมีต่ออัตมโนทัศน์ของตนซึ่งพัฒนาขึ้นภายหลังจากการที่บุคคลนั้น มีอัตมโนทัศน์เรียบร้อยแล้ว

ฮามาเชค (Hamachek, 1978) กล่าวถึงการเห็นคุณค่าในตนเองว่า เป็นความรู้สึกของบุคคลว่าตนเองมีความสำคัญและมีคุณค่าในตนเองมีความต้องการได้รับความเชื่อถือการยอมรับนับถือโดยได้รับการสนับสนุนหรือการยอมรับนับถือจากผู้อื่นเพื่อที่จะได้เกิดความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง

โรเซนเบิร์ก (Rosenberg, 1979) กล่าวว่า การเห็นคุณค่าในตนเองเป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นภายในตนเอง เกี่ยวกับการยอมรับตนเอง นับถือตนเอง เห็นคุณค่าในตนเองและความเชื่อมั่นในตนเอง เป็นการประเมินตนเองทั้งทางด้านบวกและลบ

แบรนเดน (Braden, 1981) ให้ความหมายของการเห็นคุณค่าในตนเองว่า เป็นการประเมินตนเองของบุคคลว่าตนเองเป็นอย่างไร ถ้าบุคคลใดมีความรู้สึกที่ตนเองเป็นบุคคลที่ไร้ค่าจะกล่าวได้ว่าบุคคลนั้นเป็นผู้มีการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ ในขณะที่บุคคลใดได้แสดงความภาคภูมิใจในตนเอง จะกล่าวได้ว่าบุคคลผู้นั้นเป็นผู้เห็นคุณค่าในตนเองสูง

เจห์และซีกเลอร์ (Hjelle and Ziegler, 1985) ให้ความหมายของการเห็นคุณค่าในตนเองว่าเป็นความนิยมชมชอบในอัตมโนทัศน์ของตนเองหรือความภาคภูมิใจที่เกิดจากการทำสิ่งต่างๆให้กับตนเอง

ลอว์เรนซ์ (Lawrence, 1987) ให้ความหมายการเห็นคุณค่าในตนเองว่าเป็นความรู้สึกที่บุคคลมีพิจารณาตนเองว่าในขณะที่ตนเองเป็นอยู่ขณะนี้ เป็นไปตามที่ตนเองต้องการจะเป็นหรือไม่

เกอร์นีย์ (Gurney, 1988) ให้ความหมายของการเห็นคุณค่าในตนเองว่า เป็นระดับความสำคัญและการเป็นที่ยอมรับของตนเอง

เฮนดริคซ์ (Hendrick, 1991) ให้ความหมายการเห็นคุณค่าในตนเองว่า เป็นการที่บุคคลรู้สึกถึงความมีคุณค่าของตน ความที่ตนมีความสำคัญ

วูล์ฟอล์ค (Woolfolk, 1995) ให้ความหมายของการเห็นคุณค่าในตนเองว่าเป็นการที่บุคคลประเมินอัตมโนทัศน์ของตนแล้วเกิดความรู้สึกต่อตนเอง

เกียรตวรรษ อมาตยกุล (2534) กล่าวว่า การเห็นคุณค่าในตนเอง หมายถึงการที่ตนเป็นผู้ที่ยอมรับตนเอง ยกย่อง เคารพ ศรัทธาและรักตัวเอง

จากความหมายของการเห็นคุณค่าในตนเองของหลาย ๆ ท่านที่ยกมาในที่นี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา วิเคราะห์ค่าสำคัญ แล้วนำค่าสำคัญจากความหมายต่าง ๆ เหล่านี้ สรุปเป็นความหมายดังนี้คือ

การเห็นคุณค่าในตนเอง หมายถึง การที่บุคคลรับรู้ถึงลักษณะของตนเอง ประเมินลักษณะของตนเอง ให้เห็นคุณค่าตนเอง จากผลการประเมินแล้วยอมรับเชื่อมั่นและชื่นชมในคุณค่าของตนเองในด้านความสามารถ ความสำคัญ ความสำเร็จและความมีคุณค่าและขณะเดียวกันก็ยอมรับข้อจำกัดของตน แล้วแสดงออกในรูปของความรู้สึก หักตนคติต่อตนเองอันมีผลต่อการแสดงพฤติกรรมซึ่งผู้อื่นสามารถสังเกตและรับรู้ได้

2. ความสำคัญของการเห็นคุณค่าในตนเอง

การเห็นคุณค่าในตนเองเกิดจากการที่บุคคลประเมินตนเองและมีผลต่อตนเองเพราะคนที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองสูง จะมีความรู้สึกที่ตนเองมีค่าเป็นบุคคลน่าเชื่อถือ สามารถกำหนดวิถีชีวิตของตนเองได้ มีความเพียรพยายามเพื่อเอาชนะอุปสรรคในชีวิต สามารถเผชิญกับปัญหาที่ยุ่งยาก มีความกล้าเสี่ยง มีความกระตือรือร้นที่จะไปให้ถึงเป้าหมาย ในชีวิตของตน สามารถยอมรับความเป็นจริงที่เกิดขึ้น เป็นผู้ปราศจากอคติ มีความรู้สึกพอใจในชีวิตของตน มีความสุขในชีวิตและดำรงชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ (Branden, 1985)

ลอร์และวันเดอร์ลิช (Lorr and Wunderlich, 1986) กล่าวถึงลักษณะของคนที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองโดยกำหนดสิ่งที่จะวัดคนที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองว่ามีองค์ประกอบ 2 ด้าน และในแต่ละด้านจะบ่งบอกถึงลักษณะของคนที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองสูง

1. องค์ประกอบด้านความเชื่อมั่น (Confidence Factor)

- 1.1 ความเชื่อมั่นในความสามารถของตน
- 1.2 มีความคาดหวังในความสำเร็จ
- 1.3 สามารถทำอะไรด้วยความภาคภูมิใจ
- 1.4 รู้สึกมั่นใจในตนเอง
- 1.5 ประสบความสำเร็จหลายด้าน
- 1.6 มีความสามารถสูง

- 1.7 ชื่นชมในตนเอง
  - 1.8 ประเมินตนเองอย่างเชื่อมั่น
  - 1.9 สามารถทำอะไรได้ตามความต้องการ
  - 1.10 มุ่งหวังชัยชนะในการแข่งขัน
  - 1.11 ประสบความสำเร็จมากกว่าความล้มเหลว
2. องค์ประกอบด้านความเป็นที่นิยม (Popularity or Social Factor)
- 2.1 เป็นที่ชื่นชมในหมู่เพื่อนฝูง
  - 2.2 คนทั่วไปมักคิดถึงกับตน
  - 2.3 คนทั่วไปชอบที่จะอยู่ด้วย
  - 2.4 มักได้เข้าไปมีส่วนร่วมในเรื่องต่างๆ
  - 2.5 ได้รับความสนใจมากมาย
  - 2.6 คนทั่วไปเคารพยำเกรง
  - 2.7 ได้รับการกล่าวถึงแต่สิ่งที่ดี
  - 2.8 ได้รับการยอมรับจากคนส่วนมาก
  - 2.9 เป็นที่ไว้วางใจของคนอื่น
  - 2.10 คนส่วนมากชอบคบหาสมาคมด้วย
  - 2.11 สนุกสนานเมื่ออยู่ด้วย

แบรนด์เดน (Branden, 1985) กล่าวถึงคนที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองว่าจะมีลักษณะดังนี้

1. เชื่อมมั่นในความสามารถในตนเอง
  2. เชื่อว่าตนเองฉลาด มีความสามารถ มีคุณค่า และมีประสิทธิภาพ
  3. มีพลังความสามารถที่จะช่วยเหลือตนเอง
  4. มีความมานะพยายามที่จะชนะอุปสรรคและเผชิญกับปัญหายุ่งยากซับซ้อน
  5. กระตือรือร้นเพื่อให้งานไปถึงจุดหมายที่ต้องการ
  6. ยอมรับความเป็นจริง สามารถพูดถึงความสำเร็จ ความล้มเหลว หรือข้อบกพร่องต่างๆ ของตนได้อย่างตรงไปตรงมา และซื่อสัตย์
  7. รับฟังคำวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับตนเอง
  8. กล้าแสดงทัศนคติอย่างเปิดเผย
  9. อยากรู้ อยากเห็นสิ่งใหม่ๆ อยู่เสมอ
- จะเห็นว่าผู้ที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงนั้น จะประสบผลสำเร็จในการเรียน การทำงาน การดำรงชีวิตต่างๆ ไป หรือกล่าวได้ว่าการเห็นคุณค่าในตนเองเป็นองค์ประกอบอันสำคัญมากในชีวิต ประการหนึ่ง เพราะจะมีผลต่อการดำเนินชีวิตในทุกๆ เรื่อง สมควรที่จะได้มีการเสริมสร้างให้เกิดขึ้นในผู้เรียนทุกวัย

3. องค์ประกอบของการเห็นคุณค่าในตนเอง

มาสโลว์ (Maslow, 1970) แบ่งการเห็นคุณค่าในตนเองออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ประเภทที่เกี่ยวข้องกับความรูสึกับรู้ในคุณค่าของตนเอง การยอมรับนับถือและการประเมินคุณค่าตนเอง การเห็นคุณค่าในตนเองประเภทนี้ประกอบด้วยปัจจัยต่าง ๆ ซึ่งได้แก่ การมีจุดดีเด่น(Strength) ผลสัมฤทธิ์(Achievement) ความสามารถที่เหมาะสมต่อสภาพการณ์ต่าง ๆ(Adequacy) การบรรลุเป้าหมายและความสามารถ (Mastery and Competence) ความเชื่อมั่น(Confidence) การพึ่งตนเองและควมมีอิสระเสรี(independence and freedom)

2. ประเภทที่เกี่ยวข้องกับการได้รับการตัดสินว่ามีคุณค่าจากผู้อื่น เช่น การมีชื่อเสียง เกียรติยศ ตำแหน่งความรุ่งเรือง มีอำนาจเหนือผู้อื่น ได้รับการยอมรับและความสนใจ มีความสำคัญ มีศักดิ์ศรีหรือเป็นที่น่าชมเชยของผู้อื่น

คูเปอร์สมิท(Coopersmith,1967) กล่าวว่า การเห็นคุณค่าตนเองมีองค์ประกอบ คือ องค์ประกอบภายในบุคคล และ องค์ประกอบภายนอกบุคคล

1.องค์ประกอบภายในบุคคล หมายถึง ลักษณะเฉพาะของบุคคลแต่ละคนที่มีผลทำให้ การเห็นคุณค่าในตนเองของบุคคลแต่ละคนแตกต่างกัน องค์ประกอบภายในบุคคลประกอบด้วย

1.1 ลักษณะทางกายภาพ(Physical Attribute) ลักษณะทางกายภาพของบุคคล มีความสัมพันธ์กับการเห็นคุณค่าในตนเอง ลักษณะทางกายภาพบางลักษณะมีส่วนช่วยให้ บุคคลมีการเห็นคุณค่าในตนเองเพิ่มมากขึ้น เช่น ความงาม ลักษณะทางกายภาพบางลักษณะ เอื้ออำนวยให้บุคคลประสบความสำเร็จในกิจกรรมที่บุคคลนั้นให้คุณค่า เช่น ความแข็งแรง และความรวดเร็ว ทั้งความแข็งแรงและความรวดเร็วมีผลต่อการเห็นคุณค่าในตนเองในเพศชาย อย่างมีนัยสำคัญมากกว่าความงามทางกายภาพ ในขณะที่ความงามทางกายภาพมีผลต่อ การเห็นคุณค่าในตนเองในเพศหญิงมากกว่าในเพศชาย อย่างไรก็ตาม ลักษณะทางกายภาพ ใดๆ ก็ตามที่มีความสัมพันธ์กับการเห็นคุณค่าในตนเองก็ขึ้นอยู่กับค่านิยมของสังคมนั้นๆ

1.2 ความสามารถทั่วไป สมรรถภาพและการกระทำ(General Capacity Ability and Performance) มีความสัมพันธ์กับความประสบความสำเร็จของบุคคลทั้งในโรงเรียนและสังคม ลักษณะต่างๆ ดังกล่าวนี้อาจมีความสัมพันธ์และช่วยส่งเสริมให้บุคคลเกิดการเห็นคุณค่าในตนเอง โดยมีสติปัญญาเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่อยู่ในวัยเรียน การประสบความสำเร็จหรือความล้มเหลวในเรื่องการเรียนมีผลต่อการเห็นคุณค่าในตนเอง

1.3 ภาวะทางอารมณ์(Affective States) ภาวะทางอารมณ์เป็นสภาพสะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกพอใจ ความรู้สึกเป็นสุข ความรู้สึกวิตกกังวล หรือภาวะอื่นๆ ที่อยู่ในตัวบุคคล

ทั้งที่แสดงออกและไม่แสดงออก โดยส่วนใหญ่เป็นผลที่สืบเนื่องมาจากการประเมินถึงสิ่งที่ตนเองประสบ และเป็นผลมาจากการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นแล้ว มีผลกระทบต่อการประเมินตนเองในเวลาต่อมา บุคคลที่ประเมินตนเองในทางที่ดีจะแสดงความรู้สึกพอใจ เป็นสุข ขณะที่บุคคลที่ประเมินตนเองในทางที่ไม่ดี จะไม่พอใจในภาวะชีวิตปัจจุบันของตน

1.4 ค่านิยมส่วนตัว(Self-Value) บุคคลประเมินตนเองกับสิ่งที่ตนเองให้คุณค่าที่สอดคล้องกับอุดมคติ และบุคคลยังมีแนวโน้มที่จะใช้เกณฑ์ค่านิยมของสังคมเป็นตัวตัดสินคุณค่าของตน

1.5 ความมุ่งหวัง(Aspiration) การตัดสินคุณค่าของบุคคลส่วนหนึ่งเกิดขึ้นจากการเปรียบเทียบผลการปฏิบัติและความสามารถของตน กับระดับเกณฑ์ความสำเร็จที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เพราะประสบการณ์การได้รับความสำเร็จ จะนำไปสู่ความมุ่งหวังในความสำเร็จในครั้งต่อไป การสามารถปฏิบัติได้ตามเกณฑ์หรือดีกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ จะนำไปสู่การเห็นคุณค่าในตนเอง

1.6 เพศ(Sex) สังคมและวัฒนธรรมส่วนใหญ่มักจะทำให้ค่านิยมที่ดีต่อเพศชาย โดยเฉพาะเพศชายจะได้รับมอบหมายตำแหน่งที่มีอำนาจในสังคม ขณะที่เพศหญิงได้รับตำแหน่งและบทบาททางสังคมที่ด้อยกว่า และ เพศหญิงที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองสูง จะประสบความสำเร็จในการเรียนมากกว่าเพศชายที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองสูง

2.องค์ประกอบภายนอกบุคคล หมายถึง สภาพแวดล้อมภายนอกที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์ด้วย ซึ่งส่งผลให้บุคคลเกิดการเห็นคุณค่าในตนเองที่แตกต่างกัน สภาพแวดล้อมดังกล่าวประกอบด้วย

2.1 สัมพันธภาพกับพ่อแม่ คูเปอร์สมิท ศึกษาพบว่าปัจจัยที่ส่งผลอย่างมีนัยสำคัญต่อเด็กในการพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองคือ สัมพันธภาพระหว่างพ่อแม่และเด็กโดยอยู่ภายใต้สภาพแวดล้อมดังนี้คือ

2.1.1 การที่พ่อแม่ยอมรับเด็กทั้งหมด หรือเกือบทั้งหมดเกี่ยวกับความคิด ความรู้สึกและคุณค่าอย่างที่เป็น

2.1.2 การที่พ่อแม่กำหนดขอบเขตการกระทำไว้อย่างชัดเจน ดูแลให้เด็ก ทำตาม ทำให้เกิดความรู้สึกมั่นคงและปลอดภัย

2.1.3 การที่พ่อแม่ให้ความนับถือให้ความเป็นอิสระแก่เด็กในขอบเขตการกระทำที่กำหนดให้ และเน้นการให้รางวัลมากกว่าการลงโทษ

2.2 โรงเรียนและการศึกษา โรงเรียนสามารถจัดสภาพแวดล้อมในการพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองของเด็กได้ต่อจากที่บ้าน การที่ครูเปิดโอกาส ให้เด็กสามารถ

ทำกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างอิสระโดยไม่ขัดต่อกฎระเบียบที่วางไว้ การให้ความช่วยเหลือแก่เด็ก ในการแก้ไขปัญหาต่างๆ เป็นการส่งเสริมให้เด็กมีความมั่นใจในตนเอง สามารถพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งเป็นการพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเอง

2.3 สถานภาพทางสังคม การเปรียบเทียบตนเองกับบุคคลอื่น เพื่อชี้บอกสถานภาพทางสังคมของบุคคล เช่น ตำแหน่งการงาน บทบาททางสังคม วงศ์ตระกูล สถานะทางเศรษฐกิจ เป็นต้น บุคคลที่มีสถานภาพทางสังคมระดับสูง จะได้รับการปฏิบัติต่อที่ทำให้เกิดความรู้สึกว่าคุณค่าตนเองมีคุณค่าสูงกว่าคนอื่น อย่างไรก็ตามจากการศึกษาพบว่า สถานภาพทางสังคมมีความสัมพันธ์กับการเห็นคุณค่าในตนเองไม่เด่นชัด เพราะบุคคลที่มาจากสถานภาพทางสังคมระดับต่ำ มีทั้งบุคคลที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองสูง และบุคคลที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ

2.4 สังคมในกลุ่มเพื่อน การมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน จะช่วยในการพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเอง บุคคลที่ไม่ได้รับการยอมรับจากกลุ่มเพื่อน ไม่เป็นที่ประทับใจหรือไม่อยู่ในความสนใจของเพื่อน จะไม่ชอบสูงส่งกับใคร ไม่แบ่งปันความคิดเห็นความรู้สึกส่วนตัวร่วมกับเพื่อน ในที่สุดจะไม่เป็นที่ไว้วางใจของเพื่อน และเกิดความรู้สึกว่า ไม่มีใครชอบหรือนับถือตนเองเลย

แบนดูรา(Bandura,1986) กล่าวถึงการเห็นคุณค่าในตนเองว่า การเห็นคุณค่าในตนเองเป็นพื้นฐานการประเมินตนเอง ที่มาจากความสามารถในการตัดสินคุณค่าของตนเองทั้งทางด้านบวกและด้านลบ การเห็นคุณค่าในตนเองได้รับการพัฒนาขึ้นมาจากความรู้สึกว่าตนเองเป็นบุคคลที่มีความสามารถ มีความภูมิใจในตนเอง บุคคลจะพึงพอใจกับมาตรฐานการกระทำของตนเองที่ตั้งไว้ ในขณะที่บุคคลใดก็ตามเมื่อประเมินตนเองแล้วพบว่าตนเองล้มเหลวหรือกระทำกิจกรรมใดๆ ไม่ได้ตามมาตรฐานที่ตนตั้งไว้ บุคคลจะขาดความรู้สึกพึงพอใจต่อตนเองไป การตัดสินจากสังคม(Social Judgement) มีอิทธิพลต่อการรับรู้ของบุคคลว่าจะประเมินตนเองออกมาในลักษณะเช่นใด เช่น จะพบอยู่เสมอว่า บุคคลจะไม่รู้สึกพอใจและไม่ยอมรับต่อคำติเตียนที่บุคคลอื่นมีต่อความคิดเห็นและการกระทำของตน นอกเหนือจากนั้น การเห็นคุณค่าในตนเองยังมาเกี่ยวข้องกับการประเมินตนเองในด้านการมีคุณค่า ซึ่งจะขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมประเพณีของสังคมนั้นๆ ว่าให้คุณค่ากับบุคคลนั้นอย่างไร และบุคคลนั้นได้มีพฤติกรรมตอบสนองต่อคุณค่าทางสังคมได้อย่างเหมาะสมตามมาตรฐานของสังคมได้อีกด้วย

4. วิธีการเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเอง

มีผู้ให้ความคิดเกี่ยวกับ วิธีการเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเองที่ผู้วิจัยได้ศึกษาและสรุปวิธีการในการสร้างการเห็นคุณค่าในตนเองของบุคคลดังกล่าว ดังนี้

วอลซ์(Walsh,1994) เสนอไว้ สรุปดังนี้

1. ช่วยให้เกิดความหวังที่สามารถบรรลุได้จริง
2. ยอมรับเด็กโดยปราศจากเงื่อนไข
3. จัดสภาพการณ์ให้ตอบสนองสภาพอารมณ์ของเด็ก
4. ใช้การยืดหยุ่นผ่อนคลายเป็น และใช้สันตนาการ

ซิลเวสตรี, ลินเนท และคนอื่น ๆ (Silvistri,Lynette and others,1994) เสนอวิธีการเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเองโดยใช้โปรแกรม ดูโซ-อาร์(DUSO-R) ซึ่งมีหลักในการจัดกิจกรรม คือต้องการใช้การผ่อนคลายเป็นและการจินตนาการ

แคทซ์(Katz,1993) เสนอหลักการส่งเสริมการเห็นคุณค่าในตนเองว่า การเห็นคุณค่าในตนเองของเด็กจะเพิ่มขึ้นเมื่อเด็ก

1. ได้รับข้อมูลย้อนกลับในทางบวก มากกว่าการให้คำชมที่ดูเหมือนเป็นการยกยอแค่นั้น
2. ได้เข้าร่วมกิจกรรมที่เขามีโอกาสตัดสินใจอย่างแท้จริง และกิจกรรมดังกล่าวจะต้องไม่เป็นกิจกรรมง่าย ๆ
3. ได้เข้าร่วมโครงการหรือการทำงานโดยมีส่วนร่วมในการริเริ่ม มีส่วนในการให้ความร่วมมือในการทำงานหรือโครงการ
4. ได้มีโอกาสพัฒนาเกณฑ์ในการประเมินผลงานของตน และมีโอกาสเอาเกณฑ์นั้นมาใช้ในการประเมินผลงานของตนจริงๆ

นอกจากนี้เด็กต้องได้รับการยอมรับ ผู้ใหญ่ต้องเคารพในสิทธิของเขา พยายามให้ความมั่นคงทางจิตใจแก่เขา

จอห์นสัน(Johnson,1993) กล่าวว่า การสร้างการเห็นคุณค่าในตนเองต้องเกิดขึ้นจากตัวเด็กเอง วิธีการคือ ต้องจัดเตรียมสภาพการณ์ต่างๆ เพื่อให้เด็กได้สร้างการเห็นคุณค่าในตนเองเกิดขึ้นจากตัวของเขาเอง สภาพต่างๆ ที่ครูต้องจัดเตรียม คือ

1. กระตุ้น ย้ำๆ แทนการยกย่องชมเชย
2. สร้างความรู้เชื่อมั่นในตนเอง
3. สร้างบรรยากาศการเป็นที่ยอมรับ
4. ต้องระลึกเสมอถึงความเป็นปัจเจกบุคคลของเด็ก
5. ควรเป็นแบบอย่างที่ดีของการเห็นคุณค่าในตนเอง

ยัง (Youngs,1992) เสนอองค์ประกอบที่มีความสำคัญและจำเป็นจริงๆ ในการที่จะเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเอง

1. การได้รับความปลอดภัยทางกายภาพที่เป็นพื้นฐานทั่วไป
2. การได้รับความมั่นคงปลอดภัย และรู้สึกมีคุณค่า
3. การมีเอกลักษณ์ของตน
4. การได้รับการยอมรับและมีความผูกพันกับบุคคลอื่น
5. การมีความสามารถและมีความรู้สึกมุ่งมั่น

Bean(1992) กล่าวว่า การเห็นคุณค่าในตนเองจะพัฒนาเมื่อเด็กได้มีประสบการณ์ตรงในทางบวก กับเงื่อนไข 4 ประการ ดังนี้

1. ประสบการณ์เหล่านั้นมีการเชื่อมโยงกัน
2. เด็กมีความเป็นเอกลักษณ์ของเขาเอง
3. เด็กมีอำนาจเพียงพอในการตัดสินใจกระทำการใดๆ
4. มีตัวอย่างที่ดีในการให้เด็กสังเกต

เคลเลอร์(Keller,1992) ใช้วิธีในการเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเอง โดยยึดพื้นฐานที่สำคัญ 3 ประการคือ

1. ให้เด็กรู้สึกว่าคุณเป็นน้าคนรัก
2. ให้เด็กรู้สึกตนเองเป็นคนมีความสามารถ
3. ให้เด็กรู้สึกว่าคุณมีคุณค่า

เกอร์นีย์(Gurney,1988) เสนอวิธีการเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเอง สรุปได้ดังนี้

1. ให้ข้อมูลย้อนกลับในทางบวกแก่เด็ก แม้ในการกระทำที่ผิดพลาด
2. กระตุ้นให้เด็กใช้ประโยชน์ที่อ้างอิงถึงตัวเองในทางบวกให้มากขึ้น
3. การมีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับเด็ก
4. ให้เด็กมีประสบการณ์ในการพบกับความสำเร็จ
5. ใช้กระบวนการในการกำหนดข้อตกลงในห้องเรียน
6. การให้คำแนะนำปรึกษาโดยตรงแก่เด็ก
7. มีกิจกรรมพิเศษสำหรับเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตัวเองให้กับเด็ก

ยัง(Young,1989) เสนอกิจกรรมในการพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเอง โดยเสนอเป็นกิจกรรมตลอดปีการศึกษาตามช่วงเวลาดังนี้

1. ระหว่างช่วงฤดูร้อน

- 1.1 โทรศัพท์ไปที่บ้านเด็ก
- 1.2 ทบทวนหลักสูตร
- 1.3 ตรวจสอบบันทึกต่างๆ
- 1.4 จัดห้องเรียน

2. สัปดาห์แรกของการเปิดเรียน

- 2.1 สร้างความคุ้นเคย
- 2.2 สร้างบรรยากาศพบปะพูดคุย
- 2.3 บันทึกปฏิบัติการในวันแรกของเด็ก
- 2.4 จัดการประชุมผู้ปกครองครั้งแรก

- 2.5 เริ่มกระบวนการแก้ปัญหาให้กับเด็ก
- 2.6 ทำแผนภูมิสิ่งที่เด็กสนใจ
- 2.7 ส่งจดหมายถึงบ้าน
- 2.8 แนะนำเนื้อหาการเรียนการสอนในโรงเรียน
- 2.9 ฝึกการวางแผนเบื้องต้น
- 2.10 จัดทำสมุดบันทึกของแต่ละบุคคล
- 2.11 อ่านออกเสียง

3. ต่อจากสัปดาห์แรกของการเรียน

- 3.1 เริ่มกระบวนการวิจัย
- 3.2 เชิญวิทยากร
- 3.3 พัฒนาการกระบวนการระดมสมอง
- 3.4 กำหนดผู้ร่วมงานสำหรับโครงการ
- 3.5 ผสมผสานทุกอย่างเข้าในหลักสูตร
- 3.6 วางแผนการจัดการเรื่องเวลา
- 3.7 แนะนำทักษะการคิด
- 3.8 จัดการประชุมผู้ปกครองครั้งที่ 2

4. ระหว่างปีการศึกษา

- 4.1 สร้างความคิดร่วม(Theme)
- 4.2 พัฒนาและขยายโครงการ(Project)
- 4.3 จัดกิจกรรมให้กว้างขวางลุ่มลึก

5. เมื่อสิ้นปีการศึกษา

- 5.1 เตรียมสรุปผลโครงการของห้องเรียน

5.2 สรุปผลโครงการ

5.3 วางแผนถึงอนาคต

คลิก(Click,1994) เสนอวิธีการเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเองดังนี้

1. มีข้อมูลเกี่ยวกับความสนใจและสนใจเป็นพิเศษของเด็กทุกคน
2. มีความสัมพันธ์ที่ดีกับเด็กทุกคน
3. จำลักษณะเด่นหลายๆ ของแต่ละคนให้ได้
4. ต้องมีความเชื่อว่า ความคิดต่อตนเองของเด็กเปลี่ยนแปลงได้
5. มีความตั้งใจจริง
6. ให้การสนับสนุนกับเด็ก
7. จัดหาแนวทางใดๆ ที่ช่วยให้เด็กได้มีโอกาสประสบผลสำเร็จ
8. เคารพความแตกต่างของเด็กแต่ละคน

เฮนดริก(Hendrick,1991) เสนอวิธีการเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเองได้ดังนี้

1. เตรียมสถานการณ์ที่เหมาะสมที่จะทำให้เด็กสามารถกระทำและได้ประสบผลสำเร็จ
2. ฝึกให้เด็กได้ทำอะไรสำหรับเขาด้วยตนเอง
3. ให้เขารู้สึกมีประโยชน์จากการได้ทำงานที่เป็นประโยชน์ทุกๆ ไป เช่น ฎพื้น
4. ให้ได้คิด ได้ทำงาน ในลักษณะที่ต้องใช้ความคิดสร้างสรรค์

โรบินสัน(Robinson,1977) กล่าวว่า สิ่งที่สำคัญในการสร้างความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองของเด็กคือ

1. การที่ได้รับผลสำเร็จจากการศึกษา
2. การได้รับการยอมรับจากเพื่อน

แรฟฟินี(Raffini,1993) เสนอวิธีการในการสร้างเสริมการเห็นคุณค่าในตนเองว่า

- 1.ตั้งความหวังสูงกับเด็ก
2. ให้ข้อมูลย้อนกลับทางบวก
- 3.อธิบายเหตุผลหรือวัตถุประสงค์ของกฎ งานที่มอบหมายและกิจกรรมการเรียนรู้ทุกชนิด
4. เรียนรู้ลักษณะพิเศษของเด็กแต่ละคน และคอยเอาใจใส่ในลักษณะพิเศษนั้นๆ ของเขา
- 5.ให้คุณค่าความพยายามของเด็กพอๆกับความสำเร็จ
6. ช่วยให้เด็กเรียนรู้การยอมรับความผิดพลาดและความสำเร็จ ด้วยการแสดงเป็นตัวอย่าง
7. ยอมรับเด็กในความมีคุณค่า เป็นมนุษย์ที่มีคุณค่า แม้จะมีพฤติกรรมบางอย่างที่ครูไม่เห็นด้วย
8. แสดงความยินดีกับการประสบความสำเร็จของเด็กทุกคน
9. กระตุ้นให้เด็กประเมินพฤติกรรมตนเอง โดยเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้
10. สร้างบรรยากาศที่อบอุ่น ปลอดภัยในการแสดงความคิดเห็นที่ไม่ตรงกัน

คอสนิค(Kosnik,1993) เสนอวิธีการที่ครูควรจะใช้และข้อที่ครูควรพึงระวังในการเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเอง

1. ครูใช้การสื่อทั้งวาจาและทางอื่นให้เด็กรู้สึกมีคุณค่า
2. ครูต้องระวังการกระทำที่เด็กมองตัวเองว่าไม่มีคุณค่า
- 3.การให้เขาประสบความสำเร็จและได้รู้สึกว่าได้รับการยอมรับจากครูและเพื่อน

นิรมล ช่างวัฒนชัย(2538) เสนอแนะประเด็น 3 ประเด็นหลักที่จะทำให้เด็กมีการเห็นคุณค่าในตนเองที่ดีได้

1. ความรู้สึกว่าคุณค่า เมื่อเด็กรู้สึกว่าตนเป็นที่รักใคร่ของคนรอบข้าง เป็นคนที่ใครๆ ก็ยอมรับ เป็นคนที่สังคมต้องการ เด็กก็มีความสุขและอยากร่วมคิดร่วมทำ ไม่ว่าจะป็นกิจกรรมที่บ้าน โรงเรียน หรือที่เขาไป

2. ความรู้สึกว่าคุณมีความสามารถ เมื่อเด็กมีทักษะเรียนรู้สิ่งต่างๆ ที่วัยของเขาพึงจะเรียนรู้เด็กก็จะเกิดความรู้สึกภูมิใจในตัวเอง ยิ่งทำเขาก็ยังมีทักษะและความเชื่อมั่นในตัวเองก็เกิดขึ้นด้วย เมื่อทำแล้ว โอกาสที่จะได้รับความสำเร็จก็ย่อมมากขึ้น

3. ความรู้สึกว่าคุณสามารถควบคุมพฤติกรรมของตนได้ รู้ว่าตัวเองทำอะไร หน้าที่ความรับผิดชอบมีอะไรบ้าง รู้ว่าอะไรควรทำและอะไรไม่ควรทำ

แอน และวิลเลียมส์(Ann and Williams,1993) เสนอองค์ประกอบหลักในการสร้าง เสริมการเห็นคุณค่าในตนเอง 4 องค์ประกอบ(Four Is) คือ

1. I ตัวฉัน คือการให้ความสำคัญกับเด็กทุกคน
2. I Initiative กระตุ้นให้เด็กได้มีโอกาสแสดงความคิดสร้างสรรค์ สร้างความสัมพันธ์กับคนอื่น เป็นผู้ลงมือกระทำ
3. I Independence เป็นอิสระ ให้ฝึกช่วยตัวเองในทุกเรื่อง
4. I Interaction การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น

จากข้อเสนอของแต่ละคน ในการเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเองให้เกิดขึ้นนั้นผู้วิจัยวิเคราะห์ความสำคัญ แล้วนำมาสังเคราะห์เพื่อหาข้อสรุปรวมเป็นหลักการเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเอง ดังแสดงต่อไปนี้

การเห็นคุณค่าในตนเองของบุคคลจะพัฒนาขึ้นเมื่อ

1. เด็กได้รับรู้การยอมรับจากผู้อื่น
2. เด็กได้ประสบผลสำเร็จและชื่นชมความสามารถ ความสำเร็จของตน
3. เด็กได้เรียนรู้และยอมรับลักษณะที่ดีของตนและยอมรับข้อจำกัดของตน
4. เด็กได้ใช้ความพยายามมุ่งมั่นในการทำงานเพียงลำพังและร่วมกับผู้อื่น
5. เด็กได้รับข้อมูลย้อนกลับที่เป็นทางบวก
6. เด็กได้ฝึกการยอมรับและเคารพผู้อื่น
7. เด็กได้แสดงพฤติกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจของตน
8. เด็กได้ช่วยเหลือผู้อื่น
9. เด็กได้ตัดสินใจและประเมินผลตนเอง

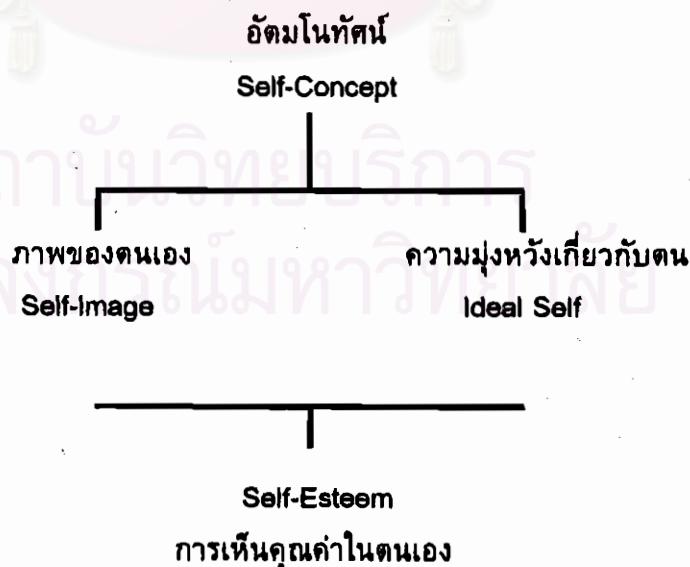
5 การเห็นคุณค่าในตนเองกับอัตมโนทัศน์

ฮามาเชค(Hamachek, 1992) กล่าวว่า การเห็นคุณค่าในตนเอง เป็นการประเมินสิ่งต่างๆ ที่เราเรียนรู้เกี่ยวกับเรา ความหมายของอัตมโนทัศน์(Self-Concept) คือการรับรู้เกี่ยวกับตัวเรานั้นเอง อัตมโนทัศน์มีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน 4 องค์ประกอบคือ

1. อัตมโนทัศน์ทางด้านสรีระร่างกาย(Physical Self-Concept)
2. อัตมโนทัศน์ทางด้านสังคม(Social Self-Concept)
3. อัตมโนทัศน์ทางด้านอารมณ์(Emotional Self-Concept)
4. อัตมโนทัศน์ทางด้านสติปัญญา(Intellectual Self-Concept)

บุคคลรับรู้ตนเอง(Perceived Self) ไม่ตรงกับสิ่งที่มีความคิดเกี่ยวกับตนเองว่าอยากเป็นอะไร(Ideal Self) และอาจตรงหรือไม่ตรงกับสิ่งที่ตนเป็นจริง(Real Self) ในขณะที่อัตมโนทัศน์เป็นการรับรู้เกี่ยวกับตนเป็นส่วนของสติปัญญา(Cognitive) การเห็นคุณค่าในตนเองก็เป็นการรับรู้ตนเองเช่นกัน แต่อยู่ในด้านอารมณ์ ความรู้สึก(Affective)

ลอว์เรนซ์(Lawrence, 1987) ให้ภาพความสัมพันธ์ระหว่างกระเห็นคุณค่าในตนเองกับอัตมโนทัศน์ไว้ว่า อัตมโนทัศน์มีความหมายที่กว้างครอบคลุม(Umbrella term) สิ่งที่บุคคลต้องการจะเป็น(Ideal Self) และการเห็นคุณค่าในตนเอง(Self Esteem) คือการที่บุคคลรู้สึกถึงตนเองเกี่ยวกับช่องว่างระหว่างสิ่งที่ตนเป็น(Self Image) กับสิ่งที่ตนเองอยากจะเป็นดังแสดงในแผนภูมิที่ 1

แผนภูมิที่ 1 แสดงความหมายที่กว้างขวางของอัตมโนทัศน์(Umbrella term)

เกอร์นีย์ (Gurney,1988) กล่าวว่า อัตมโนทัศน์เป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้โดยเฉพาะจากประสบการณ์ของบุคคล และมีลำดับขั้นในการพัฒนา 3 ขั้นคือ

ขั้นที่ 1 อัตมโนทัศน์เบื้องต้น(Existential or Primitive Self) อยู่ในช่วงอายุประมาณ 0-2 ปี แบ่งเป็นชั้นย่อย 4 ชั้นคือ

1.1 ชั้นตอบสนองแม่(Mother) อายุประมาณ 4 เดือน เด็กยังไม่มีพฤติกรรมในใจในตนเอง แต่จะตอบสนองแม่ด้วยการมอง ยิ้ม หรือส่งเสียง

1.2 ชั้นเล่น(Playmate) อายุประมาณ 5-6 เดือน เริ่มสนใจใจตนเอง มีภาพของตนเอง

1.3 ชั้นเชื่อมโยงภาพของตนเอง กับตนเองจริงๆ อายุประมาณ 7-11 เดือน เริ่มเชื่อมโยงภาพของตนเองกับตน และเริ่มแยกแยะความแตกต่างระหว่างตนกับคนอื่น

1.4 ชั้นรู้จักตน(Visual Self-recognition) เริ่มรู้จักตนเอง

ขั้นที่ 2 อัตมโนทัศน์ที่ปรากฏภายนอก(Exterior Self) อายุประมาณ 2-13 ปี เด็กเรียนรู้ตนเองจากปรากฏการณ์ที่เขาสังเกตเห็นตัวเขาเอง เด็กจะเรียนรู้ตนเองจากร่างกายของเขาแทบจะทั้งหมด พอประมาณ 8 ขวบ เริ่มจะแยกจิตใจออกจากร่างกาย และเริ่มรู้ว่าตัวเขาประกอบไปด้วยส่วนของภายนอกที่เขามองเห็นและมีส่วนข้างในที่มองไม่เห็น และในช่วงปลายของขั้นตอนนี้เขาเริ่มที่จะสังเกตตัวเองและสามารถมองตนเองในสถานการณ์อื่นๆ ได้ เริ่มสังเกตเห็นองค์ประกอบภายในตนเองที่มีผลต่อพฤติกรรมของตนเอง

ขั้นที่ 3 ตนจากภายใน(Interior Self) อายุตั้งแต่ประมาณ 13 ปี ขึ้นไป รู้จักตนเองในลักษณะบุคลิกภาพของตน ความเชื่อของตน การเปลี่ยนแปลงทางสติปัญญา มีผลอย่างใหญ่หลวงต่ออัตมโนทัศน์ของบุคคล บุคคลในช่วงนี้มองตนเองอย่างเป็นนามธรรม

6.งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเห็นคุณค่าในตนเอง

สุใจ ตั้งทรงสวัสดิ์ (2531) ศึกษาผลของการใช้เพื่อนผู้ให้การช่วยเหลือในกลุ่ม เพื่อการเพิ่มความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง ของเด็กชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 พบว่า เด็กได้รับการช่วยเหลือจากเพื่อนผู้ให้การช่วยเหลือในกลุ่ม มีความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่าก่อนรับการช่วยเหลือจากเพื่อนผู้ให้การช่วยเหลือในกลุ่ม อย่างมีนัยสำคัญระดับ .01 และเด็กที่ได้รับการช่วยเหลือจากเพื่อนผู้ให้การช่วยเหลือในกลุ่ม มีความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่าเด็กที่ไม่ได้รับการช่วยเหลือจากเพื่อนผู้ให้การช่วยเหลือในกลุ่มอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .0

ชยาพร ลีประเสริฐ (2535) ได้ทำการศึกษาผลของการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแบบกลุ่มที่มีต่อการเห็นคุณค่าในตนเองของเด็กชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ผลการศึกษา พบว่า

1. เด็กที่เข้าร่วมการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแบบกลุ่มมีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่าก่อนเข้าร่วมการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแบบกลุ่มอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

2. เด็กที่เข้าร่วมการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแบบกลุ่ม มีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่าเด็กที่ไม่ได้เข้าร่วมการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแบบกลุ่มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ฟิลด์ (Field, 1989) ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และการเห็นคุณค่าในตนเองของเด็กอนุบาลที่เรียนในโครงการทดลองเรียนเต็มวัน กลุ่มตัวอย่าง 106 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 57 คน เรียนอยู่ในโครงการเต็มวัน อีก 49 คน เป็นกลุ่มควบคุมเรียนในโรงเรียนอนุบาลครึ่งวัน ผลการศึกษาพบว่า เด็กกลุ่มทดลองมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและคะแนนอัตมโนทัศน์ดีกว่า

อีแวน (Evan, 1992) ศึกษาการเห็นคุณค่าในตนเองของเด็ก 2 กลุ่ม กลุ่มแรกมีจำนวน 40 คน อายุ 7-10 ปีที่เข้าไปอยู่ในค่าย และอีกกลุ่มหนึ่งอายุ 8-9 ปี จำนวน 40 คนเช่นกันเด็กทั้งสองกลุ่มเข้าไปอยู่ในค่ายพักแรมเป็นเวลา 8 สัปดาห์ ผลการศึกษาพบว่า เด็กมีการเห็นคุณค่าในตนเองก่อนและหลังการเข้าค่ายต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

อาดัม (Adam, 1988) ได้ทำการศึกษาวิธีการสร้างเสริมการเห็นคุณค่าในตนเองของเด็กเกรด 2 โดยการใช้วิธีการเปิดเพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเห็นคุณค่าในตนเองให้เด็กฟังที่บ้าน โดยในเนื้อร้องของเพลงจะมีชื่อเด็กอยู่ด้วย เด็กได้ฟังอย่างน้อยวันละ 1 ชั่วโมง เพลงทั้งหมดมี 5 เพลง ส่วนเด็กกลุ่มควบคุมไม่มีกิจกรรมใดๆ ผลการศึกษาพบว่า หลังการทดลองกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีการเห็นคุณค่าในตนเองต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

บลูน (Blune, 1989) ได้นำโปรแกรมการสร้างเสริมการเห็นคุณค่าในตนเองไปทดลองให้ครูใช้กับเด็กจำนวน 94 คน ซึ่งเป็นเด็กเกรด 4-5 ผลปรากฏว่าเด็กที่เข้ามาอยู่ในโปรแกรมมีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงขึ้น

ตอนที่ 3 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนแบบโครงการ

ฮาร์ทแมน (Hartman, 1995) กล่าวถึงวิธีการสอนแบบโครงการว่า วิธีแบบโครงการ (Project work) เป็นการศึกษาหาความรู้อย่างลุ่มลึก เมื่อเด็กเข้าร่วมโครงการ จะได้พัฒนาค่าถาม แสดงความสามารถ ค้นหาทางแก้ปัญหา เสนอกระบวนการแก้ปัญหาที่คิดค้นขึ้น โครงการใช้เวลาประมาณโครงการละ 3-4 สัปดาห์ แต่บางโครงการก็ใช้เพียงสัปดาห์เดียว มีขั้นตอนหลักๆของวิธีการแบบนี้ คือ

1. เริ่มต้น (Start)
2. ปฏิบัติให้บังเกิดผล (Implementation)

3. ปรับนำเสนอ (Transition)

โครงการมีได้หลายขนาด ตั้งแต่โครงการขนาดเล็กที่ไม่ต้องการพื้นที่มากนัก จนถึงโครงการที่ต้องการใช้พื้นที่มากๆ เช่น การทัศนศึกษา การเยี่ยมชมชน การสำรวจ บทบาทสมมุติ จิตรกรรมฝาผนัง การแสดง และการเสนอโครงการ จัดการเรียนการสอนแบบโครงการ อาจใช้เป็นแกนของหลักสูตร (Program) หรือใช้ในบางส่วนของหลักสูตรก็ได้ เราสามารถใช้วิธีการแบบโครงการร่วมกับวิธีสอนแบบหน่วยการเรียนรู้ การสอนภาษาแบบธรรมชาติ(Whole Language) โปรแกรมศิลปะ การสอนลักษณะนี้ต้องมีการจัดเตรียมเพื่อให้เด็กมีประสบการณ์ตรงกับสถานการณ์จริง ได้พบกับผู้คนจริงๆ ซึ่งประสบการณ์ตรงดังกล่าวจะเปิดโอกาสให้เด็กเข้าร่วมในกระบวนการของโครงการโดยเด็กจะได้

1. เลือกเรื่องสำหรับโครงการ
2. พัฒนาทิศทาง แนวทางของโครงการ
3. ลงมือปฏิบัติเพื่อให้เกิดผล
4. เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อประเมินความก้าวหน้าของโครงการ
5. ตัดสินความก้าวหน้าของโครงการและสรุป

บูธ (Booth , 1987) กล่าวถึงวิธีการสอนแบบโครงการว่า เป็นการสอนที่ เน้นเด็กเป็นศูนย์กลาง การสอนแบบโครงการมี 2 ลักษณะ คือ โครงการเต็มรูปแบบ (full scale project) กับโครงการเชื่อมโยงหรือกิจกรรมสร้างแรงจูงใจ (bridging or motivating) ซึ่งทั้งสองลักษณะนี้มีความสัมพันธ์กัน กล่าวคือ กิจกรรมสร้างแรงจูงใจ หรือโครงการย่อยเป็นกิจกรรมในห้องเรียนเท่านั้น ส่วนโครงการสมบูรณ์ไม่มีการขยายออกนอกห้องเรียนด้วย โครงการสมบูรณ์แบบจะมีขั้นตอนอยู่ 3 ขั้นตอน คือ

1. การวางแผนในห้องเรียน (Classroom planning) เด็กและครูอภิปรายถึงหัวข้อเรื่องและขอบเขตของโครงการ
2. ดำเนินการโครงการ (Carry out the project) เด็กจะออกจากห้องเรียนไปดำเนินการโครงการตามแผนที่เด็กวางไว้
3. ขึ้นทบทวน (Reviewing and Monitoring the work) เป็นการอภิปราย และให้ข้อมูลย้อนกลับ หลังจากเสร็จสิ้นโครงการ ครูแนะนำให้ข้อคิดเห็น เด็กวิเคราะห์ผลงาน และกระบวนการทำงาน

แต่การทำงานเต็มรูป บางทีก็ตอบสนองความต้องการอันกระตือรือร้นของเด็กไม่ทัน ดังนั้นจึงมีโครงการย่อย (Bridging) ซึ่งสามารถทำในห้องเรียน ไม่ต้องออกไปนอกห้องใช้เวลานั้นๆ โครงการลักษณะนี้ถูกออกแบบสำหรับผู้เริ่มต้นใช้โครงการในการสอนใหม่ๆ เวลาที่ใช้ในโครงการไม่จำกัดตายตัวขึ้นอยู่กับจำนวนเวลาที่มี และธรรมชาติของโครงการ บางทีโครงการก็ใช้เวลา 3 ชั่วโมง บางทีก็ใช้เวลา 12 สัปดาห์ แต่จะสั้นหรือยาวอย่างไร ก็มีกระบวนการและขั้นตอนดังต่อไปนี้

- 1.ขั้นกระตุ้นความสนใจ (Stimulus) เป็นการอภิปรายเบื้องต้นและแลกเปลี่ยนความเห็นเกี่ยวกับโครงการว่าจะใช้เวลาเท่าไร รายละเอียดของโครงการมีอะไรบ้าง
- 2.ขั้นเตรียมโครงการ (Definition of the Project Objective) เป็นการอภิปราย และแลกเปลี่ยนความเห็นเกี่ยวกับโครงการว่า จะใช้เวลาเท่าไร รายละเอียดของโครงการมีอะไรบ้าง
- 3.ขั้นฝึกทักษะที่จำเป็น (Practice) บางโครงการต้องการทักษะที่จำเป็นในการดำเนินการ จำต้องมีการฝึกทักษะเหล่านั้นก่อน เช่น การสัมภาษณ์
- 4.ขั้นเตรียมวัสดุอุปกรณ์ (Design of Written Materials)
- 5.ขั้นกิจกรรมกลุ่ม (Group Activities) ปฏิบัติกิจกรรมตามโครงการ
- 6.ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล (Collating Information)
- 7.ขั้นสรุปผลการดำเนินการ (Organization of Materials)
- 8.ขั้นเสนอผลโครงการ (Final Presentation)

แคทซ์ (Katz , 1993) กล่าวถึงการสอนแบบโครงการว่า เป็นการศึกษาอย่างลุ่มลึกในเรื่องที่เด็กมีความสนใจจะศึกษาด้วยตัวเขาเอง จากสภาพแวดล้อมและสถานการณ์จริง ที่อยู่รอบตัวเขา ซึ่งจะทำให้เด็กได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นโต้แย้งต่อรองกับครู ในเรื่องต่อไปนี้

- 1.การเลือกคำถามที่ต้องการจะค้นคว้า
- 2.วิธีการที่จะใช้ค้นหาคำตอบ
- 3.วิธีการที่จะเสนอคำตอบ หรือผลงานที่ค้นพบคำตอบแล้ว เช่น วาดภาพ ระบายสี

แคทซ์และชาร์ด (Katz and Chard,1994) กล่าวถึงการสอนแบบโครงการว่า วิธีการสอนนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนาเด็กทั้งชีวิตและจิตใจ(mind) ซึ่งชีวิตจิตใจในที่นี้หมายรวมถึง ความรู้ ทักษะ อารมณ์ จริยธรรม และความรู้สึกถึงสุนทรียศาสตร์ แคทซ์และชาร์ด ได้เสนอว่าในการจัดการเรียนการสอนระดับปฐมวัยโดยใช้การสอนแบบโครงการควรมีเป้าหมายหลัก 5 ประการ คือ

- 1.เป้าหมายทางสติปัญญาและเป้าหมายทางจิตใจของเด็ก(Intellectual Goals and the Life of the Mind) การจัดการเรียนการสอนในระดับชั้นอนุบาลในปัจจุบันมีอยู่ 2 ลักษณะ คือ ลักษณะแรกเป็นการจัดการเรียนการสอนที่แคบเฉพาะเนื้อหาวิชาการ ให้เด็กเล็ก ๆ ฝึกทักษะการอ่าน เขียน เรียนเลข(The Three R's) เพื่อเตรียมเด็กเข้าสู่การเรียนการสอนในชั้นสูงต่อไป เป็นการมุ่งเน้นหนักเฉพาะทางด้านวิชาการ ซึ่งเป็นไปไม่ได้ที่เด็กทุกคนจะสามารถทำได้เหมือนกันตามที่ครูตั้งเกณฑ์ไว้ ลักษณะที่ 2 การสอนแบบดั้งเดิม (Traditional Kindergarten Approach) คือการจัดการเรียนการสอนแบบเตรียมความพร้อม มุ่งให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างหลากหลาย เรียนรู้ผ่านการเล่น ตามพัฒนาการที่สอดคล้องกับวัยของเด็ก เชื่อว่าการจัดการเรียนการสอนเด็กอนุบาล ต้องมีทั้ง 2 ลักษณะอยู่ด้วยกัน คือในขณะที่เด็กเรียนรู้ผ่านการเล่น และการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆอย่างรอบตัว เด็กควรจะได้เข้าใจประสบการณ์และ

สิ่งแวดล้อมรอบตัวอย่างลึกซึ้ง ไม่ใช่การเล่นอย่างสนุกสนานและไม่มีเป้าหมาย(Spontaneous play) ดังนั้นเป้าหมายหลักของการเรียนในระดับนี้จึงเป็นการมุ่งให้เด็กพัฒนาความรู้ความเข้าใจโลกที่อยู่รอบๆตัวเขาและปลูกฝังคุณลักษณะการอยากรู้หรืออยากเรียน(dispositions)ให้เด็ก

2.ความสมดุลของกิจกรรม(Balance of Activities) แคมป์และชาร์ด กล่าวว่า การสอนแบบโครงการจะทำให้เด็กวัยอนุบาล ได้ปฏิบัติกิจกรรมทั้งที่เป็นกิจกรรมทางวิชาการ และกิจกรรมทางการเรียนรู้ผ่านการเล่นและการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ

3.โรงเรียนคือส่วนหนึ่งของชีวิต(School as Life) การเรียนการสอนในโรงเรียนอนุบาลต้องเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตของเด็กไม่ใช่แยกออกจากชีวิตประจำวันทั่วไป กิจกรรมในโรงเรียนจึงเป็นกิจกรรมการดำเนินชีวิตปกติ การมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและผู้คนรอบๆตัวเด็ก

4.ห้องเรียนเป็นชุมชนหนึ่งของเด็กๆ(Community Ethos in the Class) เด็กๆทุกคนมีลักษณะเฉพาะตัว การสอนแบบโครงการเปิดโอกาสให้เด็กแต่ละได้แสดงออกถึงคุณลักษณะความรู้ ความเข้าใจ ความเชื่อของเขา ในการสอนแบบนี้จึงเกิดการแลกเปลี่ยน การมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้ง เด็กเรียนรู้ความแตกต่างของตนกับเพื่อนๆ

5.การสอนเป็นสิ่งที่ท้าทายครู(Teaching as a Challenge) ในการสอนแบบโครงการ ครูไม่ใช่ผู้ถ่ายทอดความรู้ให้กับเด็ก โครงการบางโครงการครูเรียนรู้ไปพร้อมๆกับเด็ก ครูร่วมกันกับเด็กคิดหาวิธีการแก้ปัญหา ลงมือปฏิบัติไปด้วยกัน

แคมป์และชาร์ด เปรียบเทียบการสอนปกติ (Systematic Instruction) กับการสอนแบบโครงการ ดังแสดงต่อไปนี้

1.การสอนปกติเป็นการแสวงหาความรู้ทักษะที่ใช้แรงจูงใจจากภายนอก ขณะที่การสอนแบบโครงการเป็นการประยุกต์ใช้ความรู้ทักษะที่มีอยู่และใช้แรงจูงใจจากภายในตัวเด็กเอง

2.ในการสอนปกติ เด็กทำงานเพื่อหวังรางวัลหวังคะแนนจากครู ขณะที่การสอนแบบโครงการเด็กทำงานเพราะความต้องการและสนใจของเขาเอง

3.ในการสอนปกติ ครูเลือกกิจกรรมการเรียนการสอนแล้วจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ ขณะที่การสอนแบบโครงการเด็กเป็นคนเลือกที่จะทำกิจกรรมที่หลากหลายที่ครูเตรียมให้

4.ในการเรียนการสอนปกติ ครูเป็นผู้มีความรู้ความสามารถแล้วถ่ายทอดสู่เด็ก ขณะที่การสอนแบบโครงการเด็กจะถูกมองว่าเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ ครูเป็นผู้คอยช่วยกระตุ้นให้เด็กพัฒนาในบางจุดที่ยังด้อยอยู่

5.ในการเรียนการสอนปกติ ครูเป็นผู้สร้างเด็กให้เกิดการเรียนรู้และมีผลสำเร็จทางการเรียนที่ดี ขณะที่การสอนแบบโครงการ ทั้งครูและเด็กร่วมกันสร้างการเรียนรู้และผลสำเร็จทางการเรียน

นอกจากนี้ยัง กล่าวว่า การสอนแบบโครงการ มีสาระสำคัญดังนี้

1.หัวข้อของโครงการ(Topic)และการเลือกหัวข้อของโครงการ หัวข้อโครงการต้องมาจากความสนใจและความต้องการของเด็ก ครูมีเกณฑ์ในการเลือกหัวข้อโครงการดังนี้

1.1 เป็นหัวข้อที่เด็กทุกคนหรือเด็กส่วนใหญ่ของกลุ่มสนใจ

- 1.2 มีแหล่งทรัพยากรในท้องถิ่นเพียงพอที่จะจัดกิจกรรมในหัวข้อโครงการนี้ได้
- 1.3 เป็นหัวข้อที่เด็กพอจะมีประสบการณ์อยู่บ้างแล้ว
- 1.4 เป็นหัวข้อที่เด็กสามารถใช้ประสบการณ์ตรงในการค้นหาข้อมูลข้อเท็จจริง

ได้

- 1.5 เป็นเรื่องที่เป็นจริง สามารถให้เด็กมีประสบการณ์ตรงกับเรื่องนั้นได้
- 1.6 เป็นเรื่องที่เปิดโอกาสให้มีการร่วมมือกันทำงาน
- 1.7 เป็นเรื่องที่เปิดโอกาสให้เด็กได้ลงมือปฏิบัติ สร้างสิ่งของหรือเล่นสมมุติ
- 1.8 เป็นหัวข้อที่มีความสัมพันธ์กับจุดประสงค์ของการเรียนการสอน
- 1.9 เด็กมีโอกาสใช้ทักษะต่างๆในการเรียนรู้
- 1.10 ผู้ปกครองมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมตามโครงการ

2.กิจกรรมหลักๆในการสอนแบบโครงการ(Project Activities) ในโครงการใดโครงการหนึ่ง กิจกรรมที่เป็นหลักในโครงการนั้นประกอบด้วย

- 2.1 กิจกรรมการศึกษาค้นคว้า (Investigation Activities)
- 2.2 กิจกรรมการสร้าง (Construction Activities)
- 2.3 การเล่นสมมุติ (Dramatic Play)

3.โอกาสแห่งการเรียนรู้ (Learning Opportunities) การสอนแบบโครงการเปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนรู้อย่างหลากหลายผ่านกิจกรรมของโครงการ เช่นการแสดงออกทางภาษา การเล่าเรื่อง การอ่าน การเขียน ทางคณิตศาสตร์ เช่น การเปรียบเทียบ ความคิดรวบยอดทางวิทยาศาสตร์ เช่น การสร้าง หรือการเล่นอื่นๆ สิ่งที่ได้เรียนรู้และเกิดการพัฒนาในการสอนแบบโครงการ คือ

- 3.1 ความรู้ (Knowledge)
- 3.2 ทักษะ (Skills)
- 3.3 คุณลักษณะการอยากรู้อยากเรียน (Disposition)
- 3.4 ความรู้สึก (Feelings)

4. เด็กเป็นผู้เลือก (Children Making Choices) ในการสอนแบบโครงการ เด็กมีโอกาสในการเลือกในหลายๆทาง สิ่งที่ได้เลือกก่อให้เกิดผลทางการเรียนรู้ที่หลากหลาย คือ ก่อให้เกิดพัฒนาการเรียนรู้ทางสติปัญญา(Cognitive) พัฒนาการทางสุนทรียศาสตร์(Aesthetic) พัฒนาการทางสังคม(Social) พัฒนาการทางอารมณ์(Emotional) และพัฒนาการทางจริยธรรม(Moral) ผลทางการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นบางประการเกิดขึ้นในกระบวนการแก้ปัญหาของเด็ก บางประการเกิดจากผลการทำงานตามกระบวนการแก้ปัญหา ที่ได้พบกับทั้งความสำเร็จและความล้มเหลว เด็กมีโอกาสที่จะเลือกในหลายๆทาง คือ

- 4.1 โอกาสในการเลือกงานที่จะทำ
- 4.2 โอกาสในการเลือกเวลาที่จะทำ

4.3 โอกาสในการเลือกสถานที่ ที่จะทำ

4.4 โอกาสเลือกเพื่อนที่จะทำงานด้วย

5.บทบาทครู (The Role of Teacher) ครูเป็นผู้เฝ้าติดตามความสนใจของเด็ก จัดเตรียมกิจกรรมตามความต้องการของเด็กและเป็นผู้คอยให้การช่วยเหลือในการแก้ปัญหาของเด็ก กระตุ้นให้เด็ก เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

6.การจัดนิทรรศการในห้องเรียน (Classroom Display) ห้องเรียนในการสอนแบบนี้จัดตกแต่งโดยผลงานของเด็ก แสดงกระบวนการทำงานของเด็ก นอกจากจะทำให้ผู้อื่นเห็นถึงทิศทางการดำเนินงานของโครงการของเด็กแล้ว ยังเป็นสิ่งที่ช่วยให้เด็กระลึกถึงสิ่งที่ตนเองทำอยู่ ทำให้เด็กสามารถศึกษาได้อย่างลุ่มลึก

7.ระยะต่างๆของโครงการ (Phase of Project Work)

7.1 ระยะเวลาที่ 1 วางแผน/เริ่มต้นโครงการ(Planning and Getting Started)

7.2 ระยะเวลาที่ 2 พัฒนาโครงการ (Project in Progress)

7.3 ระยะเวลาที่ 3 คิดทบทวนและสรุป(Reflection and Conclusions)

ชาร์ด(Chard,1995) เสนอกิจกรรมหลักๆในการสอนแบบโครงการว่า แม้ว่าการสอนแบบโครงการจะมีลักษณะยืดหยุ่นสูงกิจกรรมการเรียนการสอนส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับความสนใจของเด็ก ครูเป็นผู้คอยสังเกตบันทึกความคิดและคำถามตามความสนใจของเด็กแล้วจัดกิจกรรมสนองตอบความต้องการเหล่านั้นก็ตาม แต่ก็ยังมีกิจกรรมหลักๆ ที่ใช้ในทุกระดับของการสอนในแบบนี้ กิจกรรมหลักดังกล่าวเป็นกิจกรรมที่ใช้ในทุกๆระยะของโครงการ ตลอดโครงการ กิจกรรมดังกล่าวคือ

1.การอภิปราย ในเด็กเล็ก ระดับชั้นอนุบาลการอภิปรายในกลุ่มเล็กๆจะช่วยให้เด็กให้ได้มีโอกาสสนทนากับครู ครูได้ตรวจสอบ บันทึกความรู้และความสนใจของเด็ก และเป็นการช่วยพัฒนาความคิดของเด็ก เมื่อเด็กมีโอกาสได้สนทนากับครูเกี่ยวกับหัวข้อของโครงการในกลุ่มเล็กๆก่อน จะเป็นการช่วยให้เด็กสามารถแสดงความคิดเห็นในการอภิปรายกลุ่มใหญ่ ได้ดียิ่งขึ้น

2.ทัศนศึกษา ในที่นี้หมายถึงการที่เด็กได้มีโอกาสเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงทุกอย่างอย่างไม่ได้หมายความว่าเดินทางออกไปศึกษาไปยังสถานที่ต่างๆนอกโรงเรียนเพียงอย่างเดียว แต่รวมถึง การได้พูดคุยสัมภาษณ์บุคคลต่างๆไม่ว่าจะเป็นพ่อแม่ ผู้ปกครองหรือคนอื่นๆ การสำรวจสังเกตสิ่งต่างๆอย่างใกล้ชิดนอกห้องเรียนในบริเวณโรงเรียน หรือแม้กระทั่งการได้สังเกตการทำงานโครงการของเพื่อนร่วมชั้นอย่างใกล้ชิด การทัศนศึกษาจะทำให้เด็กสร้างความรู้และเรียนรู้ด้วยตัวของเขาเอง เด็กจะเรียนรู้ได้ดีเมื่อเขามีโอกาส ได้เห็น ได้ฟัง ได้สัมผัส ได้ดมกลิ่น ชิมรส สิ่งที่เป็นจริงที่เขาสนใจ ในเด็กเล็กๆ การทัศนศึกษาควรอยู่ในและแวกใกล้ๆโรงเรียน ไม่ควรต้อง

ใช้เวลาในการเดินทางมากจนเกินไป ซึ่งสิ่งนี้จะป็นข้อพึงพิจารณาของครูในการเลือกหัวข้อของโครงการด้วย

3.กิจกรรมการนำเสนอ เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กได้นำเสนอความรู้ ทั้งที่เป็นความรู้เดิมก่อนการเริ่มโครงการ หรือความรู้ที่ได้จากการทำงานโครงการ ซึ่งเป็นการย้อนกลับไปคิดและรวบรวมความรู้และความคิดที่เขามีอยู่อันจะนำไปสู่การตั้งข้อคำถามที่จะทำการค้นหาคำตอบต่อไป วิธีการที่จะนำเสนอในเด็กเล็กๆจะออกมาในรูปของการวาดภาพระบายสี การเขียน โดยการช่วยเหลือของครู การเล่นสมมุติ การสร้างของจำลอง การทำแผนภูมิ

4.กิจกรรมการศึกษาค้นคว้า เด็กสามารถศึกษาค้นคว้าหาคำตอบของคำถามที่เขาสนใจได้จากแหล่งความรู้หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นจากบุคคล สิ่งของ สถานที่ หรือหนังสือ ด้วยการสัมภาษณ์ หรือสังเกตอย่างใกล้ชิด การสัมผัสจับต้อง การบันทึกรวบรวม

5.การจัดแสดง เป็นงานนำผลงานของเด็กที่เกิดขึ้นในกระบวนการของโครงการตั้งแต่วะยะที่ 1 เริ่มต้นโครงการ มาจัดแสดงในห้องเรียน ในรูปของการติดบนป้ายนิเทศ บนผนังห้องเรียน ในกรณีที่เป็นภาพวาด งานเขียน ภาพถ่าย หรือจัดแสดงบนโต๊ะหรือมุมใดมุมหนึ่งของห้องเรียน การจัดแสดงผลงานจะเป็นแหล่งข้อมูลที่เป็นประโยชน์ เป็นการแลกเปลี่ยนความคิดระหว่างเด็กกับเพื่อนคนอื่นๆในห้องเรียน เป็นการแสดงให้เห็นความก้าวหน้าในการทำโครงการของเด็ก เป็นการย้ำเด็กให้เห็นถึงประเด็นที่เด็กกำลังศึกษา และยังเป็นการแสดงให้บุคคลภายนอกเห็นถึงเรื่องราวของโครงการที่เด็กศึกษา

โดยสรุปแล้ว การจัดการเรียนการสอนแบบโครงการเป็นการจัดการเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกเรื่องที่จะศึกษาด้วยตนเอง โดยการกำหนดประเด็นปัญหาขึ้นมาตามความสนใจ แล้วใช้กระบวนการแก้ปัญหาในการศึกษาความรู้ตามวิธีการของตน สรุปหลักการในการสอนแบบโครงการได้ดังนี้

1. เด็กศึกษาในเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างลุ่มลึก ลงไปในรายละเอียดของเรื่องนั้นๆ จนพบคำตอบที่ต้องการ
2. เรื่องที่เด็กศึกษาเป็นเรื่องที่เด็กเป็นผู้เลือกเองตามความสนใจ ประเด็นที่ศึกษาก็เป็นประเด็นที่เด็กตั้งคำถามขึ้นเอง
3. จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มุ่งให้เด็กได้มีประสบการณ์ตรงกับเรื่องที่ศึกษานั้นโดยการเปิดโอกาสให้เด็กได้สังเกตอย่างใกล้ชิด จากแหล่งความรู้เบื้องต้น
4. ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจะใช้ระยะที่ยาวนานอย่างเพียงพอตามความสนใจของเด็กเพื่อที่จะให้เด็กได้ค้นพบคำตอบ และคลี่คลายความสงสัยใคร่รู้
5. จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เด็กได้ประสบกับทั้งความสำเร็จและความล้มเหลวในวิธีการแสวงหาความรู้ตามวิธีการของเด็กเอง

6. เมื่อเด็กได้ค้นพบคำตอบแล้ว เด็กจะนำความรู้ใหม่ที่ได้นั้นมาเสนอในรูปแบบต่างๆ ตามความต้องการของเด็กเอง อาจจะเป็นงานเขียน งานวาดภาพพระบายสี การสร้างแบบจำลอง การเล่นเกม ละคร การทำหนังสือ หรือรูปแบบอื่นๆ

7. เด็กได้นำเสนอความรู้ต่อเพื่อนๆ และคนอื่นๆ อันจะแสดงให้เห็นถึงความสำเร็จของกระบวนการศึกษาของตน และเกิดความภาคภูมิใจในความสำเร็จนั้น

การสอนโดยใช้โครงการมีขั้นตอนหรือระยะต่างๆของโครงการดังนี้

ระยะที่ 1 เริ่มต้นโครงการ

ระยะที่ 2 พัฒนาโครงการ

ระยะที่ 3 รวบรวมสรุป

ตอนที่ 4 แนวคิดเกี่ยวกับการสอนกระบวนการแก้ปัญหา

1. ความหมายของการแก้ปัญหา

ปัญหาคือ ข้อสงสัย คำถาม หรือข้อที่ต้องพิจารณาแก้ไข มีผู้ให้ความหมาย ของการแก้ปัญหา ดังนี้

กูด (Good , 1973) กล่าวถึงการแก้ปัญหารูปได้ว่า หมายถึงแบบแผน หรือวิธีดำเนินการในสภาวะที่บุคคลมีความลำบาก ด้วยวิธีการตรวจสอบข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ตั้งสมมติฐาน และเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อตรวจสอบว่าสมมติฐานนั้นเป็นจริงหรือไม่

ฟอการ์ที และ เบลันซา (Fogarty and Bellanca , 1990) กล่าวว่า การแก้ปัญหาคือการหาทางเลือกที่เหมาะสมสำหรับสถานการณ์ หรือเหตุการณ์หนึ่งๆด้วยการเสนอความคิดแนวทาง เพื่อการบรรลุผลตามที่ต้องการ

เบคโธล และ ซอเรนสัน (Bechtol and Sorenson , 1993) กล่าวถึงการแก้ปัญหารูปได้ว่าหมายถึง กระบวนการที่บุคคลนำมาใช้อย่างเป็นระบบ หรือไม่เป็นระบบ ด้วยความรอบคอบ หรือขาดความรอบคอบ เพื่อการบรรลุผลตามที่ต้องการ

จากความหมายดังกล่าว เห็นได้ว่าการแก้ปัญหาคือกระบวนการที่บุคคล แสวงหาทางในการจัดอุปสรรคข้อขัดข้องที่เกิดขึ้น เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของบุคคลนั้น

2. แนวคิดในการแก้ปัญหา

บุคคลจะคิดหาวิธีการแก้ปัญหาเมื่อไม่รู้คำตอบที่ต้องการ และเมื่อเกิดช่องว่างระหว่างสิ่งที่ควรจะเป็นกับสิ่งที่เป็นอยู่ เบคโธล และ ซอเรนสัน (Bectol and Sorenson , 1993) เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการแก้ปัญหาไว้ดังนี้

กลวิธีในการแก้ปัญหา มี 2 แบบ คือ

1. การแก้ปัญหาแบบขั้นตอนเดียว (Single-step Problem Solving) เป็นการแก้ปัญหาที่ง่าย มีขั้นตอนเดียว ไม่ยุ่งยากซับซ้อน

2. การแก้ปัญหาแบบหลายขั้นตอน (Multistep Problem Solving) เป็นการแก้ปัญหาที่ยุ่งยากซับซ้อน มีหลายขั้นตอน

จากแนวคิดในการแก้ปัญหาดังกล่าวจะเห็นได้ว่าความสำเร็จในการแก้ปัญหาแต่ละครั้งขึ้นอยู่กับการใช้เทคนิค และขั้นตอนที่เหมาะสมกับลักษณะของปัญหา

แฮลเพิร์น (Halpern , 1989) กล่าวถึงเทคนิคการแก้ปัญหาแบบขั้นตอนเดียว สรุปได้ดังนี้

1. เทคนิคการคิดถอยหลัง (Working Backward) คือการคิดย้อนกลับจากเป้าหมายมาสู่จุดเริ่มต้นของปัญหา ซึ่งสามารถใช้กับการแก้ปัญหาที่มีทางเลือกสู่เป้าหมายน้อยกว่าทางเลือกจากจุดเริ่มต้น เช่นการแก้ปัญหาการเล่นเกมเขาวงกต (Maze) ซึ่งเป็นวิธีการหาหนทางไปสู่เป้าหมายที่เด็กชอบเล่น โดยจะพบคำตอบได้เร็วขึ้นถ้าโยงเส้นจากเป้าหมายสู่จุดหมายเริ่มต้น

2. เทคนิคการทำปัญหาให้ง่ายขึ้น (Simplification) คือเทคนิคการลดระดับความยากของปัญหาด้วยวิธีการตีความและใช้สื่อประกอบ เช่น การวาดรูปเหลี่ยมต่างๆ ประกอบการตีความปัญหาที่เกี่ยวข้องกับด้านและมุม เป็นต้น

3. เทคนิคการมองปัญหาในภาพรวม และในลักษณะเฉพาะ (Generalization and Specialization) คือการพิจารณาปัญหาในภาพรวมโดยแยกเป็นประเภท แล้วแสดงตัวอย่างของประเภทนั้นๆ ก็จะทำให้เห็นแนวทางในการแก้ปัญหาชัดเจนขึ้น เช่นถ้าพบปัญหาว่า "จะออกแบบเก้าอี้สำหรับอ่านหนังสือให้ดีที่สุดได้อย่างไร" ก็จะต้องจัดแยกเก้าอี้ออกเป็นประเภทตามการใช้งานเสียก่อน ก็จะทำให้มองเห็นว่าเก้าอี้สำหรับอ่านหนังสือน่าจะต่างจากเก้าอี้ทั่วไปอย่างไร

4. เทคนิคการสุ่ม และลองผิดลองถูก (Random Search and Trial-and Error) เทคนิคนี้อาจถูกมองว่าไม่เป็นยุทธวิธี แต่ความจริงแล้วการลองผิดลองถูก สามารถนำไปใช้ได้ดีเมื่อมีทางเลือกในการแก้ปัญหาไม่มาก เช่น การเล่นเกมตัดต่อจำนวนน้อยชิ้นของเด็ก เด็กจะลองเอาภาพมาต่อกันโดยไม่ดูความหมายในภาพ แต่ใช้รอยต่อในการลองผิดลองถูก จนได้ภาพที่ต่อกันได้พอดี ซึ่งจะเห็นว่าการลองผิดลองถูกด้วยการลองลองวางภาพต่อกันจะทำให้ได้ภาพที่สมบูรณ์ได้

5. เทคนิคการใช้กฎ (Rules) คือการพิจารณาว่าปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้นจากกฎอะไร คำถามในลักษณะของการใช้กฎนี้จะพบบ่อยที่สุดในแบบทดสอบทางสติปัญญา เช่น "จงหาตัวเลขที่หายไป 1 2 3 _ 5 จากคำถามดังกล่าวพบว่าใช้กฎการเรียงลำดับนั่นเอง

6. เทคนิคการใช้สิ่งแนะ (Hints) คือการใช้คำ หรือทำทางเป็นสื่อให้มองเห็นทางในการแก้ปัญหาได้เร็วขึ้น

7. การใช้วิธีผ่าครึ่ง (Split-Half Method) คือการแก้ปัญหาจากจุดกึ่งกลางระหว่างจุดเริ่มต้นและปลายเหตุของปัญหาในกรณีที่ไม่สามารถระบุได้ว่าปัญหาอยู่ตรงไหน เช่นในกรณีที่มีวัตถุอุดตันท่อน้ำเสียจากอ่างล้างมือลงสู่ร่องระบายน้ำ หากจำเป็นต้องเจาะท่อน้ำเสีย ก็ควรจะเริ่มเจาะตรงกลางระหว่างอ่างล้างมือกับร่องระบายน้ำ ถ้าพบว่าไม่มีน้ำขังจากจุดกึ่งกลางถึงปลายท่อนก็แสดงว่าวัตถุจะต้องอุดตันอยู่ระหว่างจุดกึ่งกลางกับอ่างล้างมือ ถ้าหากจะต้องเจาะท่อนอีกก็ควรใช้จุดกึ่งกลางเป็นเกณฑ์ ก็จะทำให้พบวัตถุที่อุดตันนั้นได้

เบคโทล และซอเรนสัน (Bechtol and Sorenson , 1993) ได้กล่าวถึงเทคนิคในการแก้ปัญหา ดังนี้

1. การสร้างตาราง หรือกราฟ (Make a table or graph) เป็นวิธีที่ช่วยให้สรุปข้อมูลที่เป็นตัวเลข และภาษาได้เร็วขึ้น นอกจากนั้น ยังช่วยให้สามารถประเมินสถานการณ์ปัญหาในอดีต ปัจจุบัน และทำนายเหตุการณ์ในอนาคตได้ อีกทั้งยังง่ายต่อการใช้พิจารณาความสัมพันธ์ของข้อมูลได้ง่ายขึ้น

2. การสร้างแบบจำลอง (Make a model) เป็นวิธีที่จะช่วยให้เด็กเห็นภาพของสถานการณ์ เข้าใจความซับซ้อนขององค์ประกอบ เห็นแนวทางในการจัดกิจกรรม และเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ เป็นต้นการสร้างแบบจำลองมี 3 ลักษณะย่อยๆคือ

2.1 แบบจำลองลักษณะสำคัญ (Iconic Models) คือการจำลองที่ใช้เพื่อนำเสนอสิ่งที่เป็นนามธรรม เช่น แบบจำลองอะตอม วงโคจร และกระบวนการต่างๆ เป็นต้น

2.2 แบบจำลองเชิงอุปมา (Analogue Models) คือการจำลองที่ใช้เพื่อนำเสนอสิ่งหนึ่งด้วยสิ่งอื่น เช่นการใช้ภาพแผนที่เป็นสีต่างกัน แสดงขั้นตอนการเคลื่อนไหว หรือการใช้เส้นที่มีสี และขนาดต่างๆ แสดงประเภทของถนน เป็นต้น

2.3 แบบจำลองเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic) คือการเสนอสิ่งต่างๆ ด้วยสัญลักษณ์ เช่น เครื่องหมาย ♥ แทนความรัก

3. การแสดงท่าทาง (Act it out) เป็นเทคนิคที่จะช่วยให้เด็กเข้าใจในเนื้อหาวิชาต่างๆ เช่น ครูทำท่าทางประกอบคำสั่งที่ครูต้องการให้เด็กเข้าใจ เมื่อครูพูดว่า เด็กๆหมุนตัว ครูก็จะหมุนตัว เพื่อให้เด็กเข้าใจคำสั่งหมุนตัวนั้น

นอกจากจะสอนให้เด็กใช้กระบวนการหรือขั้นตอน และเทคนิคที่เหมาะสมกับลักษณะของปัญหาดังกล่าวเพื่อความสำเร็จในการแก้ปัญหาแล้วครูควรคำนึงถึงข้อเสนอแนะอื่นๆ ด้วย ดังนี้ ชิฟเวอร์ และ เมคเคอร์ (Schiever and Maker , 1991) ได้เสนอวิธีการสอนการแก้ปัญหาแบบหลายขั้นตอนไว้ 5 ลักษณะ ดังนี้

ลักษณะที่ 1 คือการนำเสนอปัญหาโดยครูรู้ปัญหา วิธีแก้ และคำตอบ เด็กรู้ปัญหา วิธีแก้ และต้องหาคำตอบโดยครูให้เกณฑ์ บอกประเภท หรือขั้นตอนที่จำเป็น

ลักษณะที่ 2 คือการนำเสนอปัญหาโดยครูรู้ปัญหา วิธีแก้ และคำตอบ ส่วนเด็กรู้เพียงปัญหาเท่านั้น และต้องหาวิธีแก้และคำตอบเองโดยครูบอกเกณฑ์ที่จำเป็นเพื่อเป็นแนวแก่เด็กเท่านั้น

ลักษณะที่ 3 คือการนำเสนอปัญหาโดยครูรู้ปัญหา แนวทางในการแก้ปัญหา และแนวคำตอบที่เป็นไปได้ ส่วนเด็กรู้เพียงปัญหาเท่านั้น และต้องหาวิธีแก้ และคำตอบ ด้วยการประเมินทางเลือก และเลือกทางแก้อเอง

ลักษณะที่ 4 คือการนำเสนอปัญหาโดยที่ครู และเด็กรู้เพียงปัญหาเท่านั้น ส่วนวิธีแก้ และคำตอบไม่มีใครรู้ ครูจะเป็นผู้ยกปัญหาขึ้นมาด้วยคำถามเพื่อให้เด็กจำแนกปัญหา และหาวิธีแก้ ซึ่งอาจจะต้องหาข้อมูลเพิ่มเติมเท่าที่จำเป็น

ลักษณะที่ 5 คือการนำเสนอปัญหาที่ทั้งครู และเด็กไม่รู้ปัญหาแต่เริ่มต้นด้วยการนำเสนอสถานการณ์ที่อาจจะเกิดเหตุการณ์ในชีวิตประจำวันแล้วให้เด็กคิดวิเคราะห์ และระบุปัญหาให้ได้ จากนั้นก็คิดหาทางแก้ไข ซึ่งอาจจะต้องรวบรวมข้อมูลที่จำเป็นประกอบด้วย

3. กระบวนการแก้ปัญหา

แบรนส์ฟอร์ด และ สเตน (อ้างใน Bellon and Other , 1992) กล่าวว่า กระบวนการแก้ปัญหา มี 5 ขั้นตอน คือ

1. กำหนดปัญหา (Identify the Problem)
2. นิยาม หรือตีความปัญหา (Define the Problem)
3. หาแนวทาง หรือกลวิธีที่เป็นไปได้ในการแก้ปัญหา (Explore Possible Strategies for Solving the Problem)
4. ดำเนินการแก้ปัญหาตามกลวิธีที่กำหนด (Acts on the Strategies)
5. ตรวจสอบหรือประเมินผลการแก้ปัญหา (Look at the Effects of the Efforts)

กิลฟอร์ด (Guilford , 1971) กล่าวว่า กระบวนการการแก้ปัญหา มี 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. เตรียมการ คือค้นหาว่าปัญหาคืออะไร
2. วิเคราะห์ คือพิจารณาถึงสาเหตุของปัญหา
3. เสนอทางแก้ คือการหาวิธีการที่เหมาะสมกับสาเหตุของปัญหามาแก้ไข
4. ตรวจสอบผล คือพิจารณาผลลัพธ์ว่าตรงตามที่ต้องการหรือไม่ ถ้าไม่จะต้องหาวิธีอื่นจนกว่าจะได้ผลตามที่ต้องการ
5. นำไปประยุกต์ใช้ คือนำวิธีแก้ปัญหานั้นที่ได้ผลไปใช้กับปัญหาที่คล้ายกันในโอกาสต่อไป

ฟอการ์ที และ เบลันคา (Fogarty and Bellanca , 1990) ได้เสนอกระบวนการแก้ปัญหา ซึ่งประกอบด้วย 5 ขั้นตอนเรียกว่า IDEAS คือ

1. แสดง (Index) หรือบ่งชี้ความจริงตามที่ปรากฏ

- 2.ระบุ(Define)ปัญหาโดยการเปรียบเทียบความจริงที่ปรากฏกับสิ่งที่ควรจะเป็น
3. คิดหาทางเลือกหลายวิธี (Expand Alternatives)
4. ระบุเกณฑ์ที่ต้องนำมาใช้ (Adopt a Criteria)
5. เลือก (Select) วิธีการ และนำไปใช้แก้ปัญหา

เบคโทล และ ซอเรนสัน (Bechtol and Sorenson , 1993) กล่าวว่า กระบวนการแก้ปัญหาประกอบด้วย 8 ขั้นตอน ดังนี้

1. สำรวจปัญหา (Explore the Problem) ด้วยการใช้ความรู้ และประสบการณ์ที่มีอยู่ ตลอดจนหาข้อมูลที่ต้องการเพิ่มเติม
2. ระบุปัญหา (State the Problem) ด้วยการเลือกประโยคหรือข้อความที่ดีที่สุดที่จะสื่อให้เข้าใจปัญหา
3. หาทางเลือก (Generate Optional Solutions) ด้วยการสร้างทางเลือกที่หลากหลาย พร้อมทำนายผลที่น่าจะเกิดขึ้นตามเกณฑ์ และการระบุปัญหา
4. เลือกทางที่คิดว่าดีที่สุด (Select the Best Solution)
5. ออกแบบวิธีการ และขั้นตอนในการแก้ปัญหา (Generate Optional Designs) ด้วยการคิดหาวิธีการ และขั้นตอนหลายๆวิธี
6. เลือกการออกแบบที่คิดว่าดีที่สุดมาใช้ (Select and Implement the Best Design)
7. รวบรวม และตีความหมายผลการแก้ปัญหา (Organize and Interpret Results)
8. ประเมินผลการแก้ปัญหา (Evaluate the Result) โดยพิจารณาว่าปัญหาได้รับการแก้ไขหรือไม่ ถ้าไม่ ต้องทบทวนกระบวนการใหม่ตั้งแต่เริ่มต้น ถ้าได้ ก็นำเสนอผลการแก้ปัญหา

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2534) ได้เสนอกระบวนการแก้ปัญหา มีขั้นตอน ดังนี้ คือ

1. กำหนดประเด็นปัญหา จากการศึกษาสังเกต ศึกษาข้อมูล รับรู้และทำความเข้าใจปัญหา จนสามารถสรุปและกำหนดประเด็นปัญหาขึ้นได้
  2. เด็กวิเคราะห์โดยการอภิปราย หรือแสดงความคิดเห็นเพื่อแยกแยะประเด็นปัญหา สภาพ สาเหตุ และลำดับความสำคัญของปัญหา
  3. เด็กสร้างทางเลือกในการแก้ปัญหาด้วยการตั้งสมมุติฐาน
  4. เด็กตรวจสอบสมมุติฐานด้วยการลงมือปฏิบัติ
  5. สรุปผล สังเคราะห์ความรู้ด้วยตัวเอง
- นอกจากนี้ กรมวิชาการยังได้เสนอ ทักษะกระบวนการ 9 ขั้น ซึ่งเป็นกระบวนการแก้ปัญหาและกระบวนการในการทำงาน ประกอบด้วยขั้นตอน 9 ขั้น ดังนี้
1. ตระหนักในปัญหาและความจำเป็นของปัญหา
  2. คิด วิเคราะห์ วิจัย เพื่อหาสาเหตุของปัญหา

3. สร้างทางเลือกอย่างหลากหลายเพื่อแก้ปัญหา ด้วยการอภิปรายคิดหาทางแก้ไข
4. ประเมิน และตัดสินใจเลือกทางปฏิบัติ โดยการพิจารณาความเป็นไปได้ ผลดี ผลเสีย
5. กำหนดขั้นตอนการปฏิบัติตามแนวทางที่เลือก โดยทบทวนสาเหตุของปัญหา

กำหนดวัตถุประสงค์ วิธีดำเนินงาน การประเมินผล การติดตามผล

6. ดำเนินการตามแผนที่กำหนด
7. ประเมินผลระหว่างการปฏิบัติ เพื่อปรับปรุงงานให้ดีขึ้น
8. ปรับปรุงงานให้ดีขึ้นอยู่เสมอ
9. ประเมินผลรวมเมื่อการปฏิบัติสิ้นสุดลงโดยยึดวัตถุประสงค์เป็นสำคัญ

ตอนที่ 5 แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการเรียนการสอน

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เป็นแนวความคิด ความรู้สำหรับรูปแบบการสอน โดยนำเสนอตามลำดับดังนี้

1. ความหมายของรูปแบบการเรียนการสอน
2. องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน
3. กลุ่มของรูปแบบการเรียนการสอน
4. การใช้รูปแบบการเรียนการสอน
5. ความสัมพันธ์ของรูปแบบการสอน วิธีสอน และเทคนิคการสอน

1. ความหมายของรูปแบบการเรียนการสอน

ทิตนา แคมมณี (ม.ป.ป.) ให้ความหมายของรูปแบบการจัดการเรียนการสอนว่าหมายถึง สภาพหรือลักษณะของการจัดการเรียนการสอนที่จัดขึ้นอย่างมีระบบระเบียบแบบแผนตาม ปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิด หรือความเชื่อต่างๆโดยอาศัยวิธีสอน และเทคนิคการสอน ต่างๆเข้ามาช่วย ให้สภาพการเรียนการสอนนั้นเป็นไปตามหลักการที่ยึดถือคุณลักษณะสำคัญ (Critical Attributes) ของรูปแบบการจัดการเรียนการสอน จะต้องประกอบด้วยสิ่งต่างๆต่อไปนี้

1. มีปรัชญาหรือแนวคิด หรือความเชื่อพื้นฐานที่เป็นหลักของรูปแบบนั้น
2. มีการบรรยายหรืออธิบายภาพ หรือลักษณะของการจัดการเรียนการสอน
3. มีการจัดระบบ คือ องค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ ของระบบให้สามารถนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการพิสูจน์ทดลองถึงประสิทธิภาพ ของระบบนั้น

4. มีการอธิบายกระบวนการสอน วิธีสอน และเทคนิคการสอน ในฐานะที่เป็นองค์ประกอบย่อยที่สำคัญของระบบนั้น

จอยส์ และ เวล (Joyce and Weil, 1992) กล่าวว่ารูปแบบการสอนเป็นแผน หรือแบบซึ่งสามารถใช้เพื่อการสอนในห้องเรียน หรือการสอนพิเศษเป็นกลุ่มย่อย หรือเพื่อจัดสื่อการสอนซึ่งรวมถึง ภาพยนตร์ เทปบันทึกเสียง โปรแกรมคอมพิวเตอร์ และหลักสูตรรายวิชา แต่ละรูปแบบจะให้แนวทางในการออกแบบการสอนที่ช่วยให้เด็กบรรลุวัตถุประสงค์ต่างๆกัน

2. องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน

รูปแบบการเรียนการสอนโดยทั่วไปมีองค์ประกอบรวมที่สำคัญซึ่งผู้พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนควรคำนึงถึงดังต่อไปนี้ (ทิตนา แชมมณี ม.ป.ป.)

1. หลักการของรูปแบบการสอน เป็นส่วนที่กล่าวถึงความเชื่อและแนวคิดของทฤษฎีที่รองรับรูปแบบการสอน หลักการของรูปแบบการสอนจะเป็นตัวชี้้นำการกำหนดจุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรมและขั้นตอนการดำเนินการในรูปแบบการสอน
2. จุดประสงค์ของรูปแบบการสอน เป็นส่วนที่ระบุถึงความคาดหวังที่ต้องการให้เกิดขึ้นจากการใช้รูปแบบการสอน
3. เนื้อหา เป็นส่วนที่ระบุถึงเนื้อหาและกิจกรรมต่างๆที่จะใช้ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ของรูปแบบการสอน
4. กิจกรรมและขั้นตอนการดำเนินการ เป็นส่วนที่ระบุถึงวิธีการปฏิบัติในขั้นตอนหนึ่งๆ เมื่อนำรูปแบบไปใช้
5. การวัดและการประเมินผล เป็นส่วนที่ประเมินถึงประสิทธิผลของรูปแบบการสอน

3. กลุ่มของรูปแบบการเรียนการสอน

รูปแบบการเรียนการสอนมีหลายรูปแบบในแต่ละรูปแบบมีจุดเน้นที่ต่างกัน มีผู้ศึกษาและเสนอการจัดกลุ่มของรูปแบบการเรียนการสอนดังนี้

จอยส์ และ เวล (Joyce and Weil, 1992) จัดรูปแบบการเรียนการสอนเป็น 4 กลุ่มดังนี้

1. รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการจัดกระบวนการข้อมูล หรือกระบวนการคิด (The Information Processing Family) เช่น การสอนมโนทัศน์ (Concept Attainment) การสอนการคิดเชิงอนุมาน (Inductive Thinking) การสอนและฝึกฝนการคิดสืบค้น (Inquiry Training) การสอนยุทธศาสตร์การจำ (Memorization)

2. รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาคน (The Personal Family) เช่น การสอนแบบไม่สั่งการ (Nondirective Teaching) เป็นการสอนที่มุ่งให้คำแนะนำปรึกษา ให้ผู้เรียนสามารถนำตนเองในการเรียนการสอน เพื่อฝึกให้เด็กตระหนักในตนเอง (Awareness Training)
3. รูปแบบการสอนที่เน้นปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (The Social Family) เช่น การสอนแบบค้นคว้าเป็นกลุ่ม (Group Investigation) การแสดงบทบาทสมมติ (Role Playing)
4. รูปแบบการสอนที่เน้นการปรับพฤติกรรม (The Behavior System Family) เช่น การสอนเพื่อการควบคุมตัวเอง (Learning Self-Control) การเรียนแบบรู้รอบ (Mastery Learning)

จอยส์ และ เวล ยังให้ข้อคิดอีกว่า รูปแบบการเรียนการสอนแต่ละรูปแบบจาก 4 กลุ่มนี้สามารถนำมาใช้ร่วมกันได้ เพื่อเพิ่มพูนประสิทธิผลของการใช้รูปแบบ

ทิตนา แชมมณี (ม.ป.ป.) ได้ศึกษาวิเคราะห์ และจัดหมวดหมู่ของรูปแบบการเรียนการสอน ดังนี้

- หมวดที่ 1 รูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่เน้นเนื้อหา (Content Oriented Model)
- หมวดที่ 2 รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการ(Process Oriented Model)
- หมวดที่ 3 รูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการทางสังคม (Social-Oriented Model)
- หมวดที่ 4 รูปแบบการเรียนการสอนตัวบุคคล (Personal-Oriented Model)
- หมวดที่ 5 รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นทักษะและพฤติกรรม (Skill or Behavior Oriented Model)

4. การใช้รูปแบบการเรียนการสอน

การเลือกใช้รูปแบบการเรียนการสอนใดๆ ทิตนา แชมมณี (ม.ป.ป.) กล่าวว่า ผู้ใช้จำเป็นต้อง

1. ศึกษาทำความเข้าใจในปรัชญา ทฤษฎี หรือหลักการของรูปแบบให้เข้าใจ
2. ศึกษาทำความเข้าใจในวัตถุประสงค์และสภาพการณ์ที่เหมาะสม ในการใช้รูปแบบ รวมทั้งขอบเขต ข้อจำกัดต่างๆของรูปแบบ

3. เมื่อตกลงใจจะใช้รูปแบบใดก็ตาม ควรวางแผนจัดเตรียมรายละเอียดการดำเนินงานให้พร้อม

4. ลองใช้และศึกษาผล และประเมินผลว่าควรปรับปรุงสิ่งใด

5. เสนอแนะให้ทดลองใช้ที่ละรูปแบบ และพยายามจนรู้สึกว่าการทดลองและชำนาญแล้วจึงค่อยๆเพิ่มการใช้รูปแบบอื่นๆต่อไป

6. เมื่อสามารถใช้รูปแบบได้หลากหลายขึ้นแล้ว ต่อไปจึงควรหัดผสมผสานรูปแบบต่างๆในการสอนแต่ละครั้งหรือแต่ละหน่วย

เซย์เลอร์และคณะ (Saylor and other, 1981) ได้เสนอสิ่งที่ควรพิจารณาในการเลือกรูปแบบการสอนไปใช้ ดังนี้

1. เป้าหมายทั่วไปและจุดประสงค์ (goal and objectives being sought) รูปแบบการสอนที่เลือกไปใช้จะต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์และเป้าหมายทั่วไปของการสอน

2. ความมีโอกาสรุ่งในการบรรลุเป้าหมาย (maximize opportunities to achieve multiple goals) ระดับความเป็นไปได้ในการบรรลุเป้าหมายขึ้นอยู่กับความสอดคล้องระหว่างกิจกรรมการสอนกับจุดประสงค์ในการสอน ผู้สอนควรเลือกรูปแบบการสอนที่มีกิจกรรมการสอนซึ่งจะนำไปสู่การบรรลุจุดประสงค์ของการสอนได้สูงกว่ารูปแบบการสอนอื่นๆ

3. แรงจูงใจของผู้เรียน (student motivation) ผลสำเร็จของรูปแบบการสอนอยู่ที่สามารถจูงใจให้ผู้เรียนให้เข้าร่วมกิจกรรมที่จัดไว้เพื่อการบรรลุจุดประสงค์ของการสอนหรือไม่ ผู้สอนจึงควรเลือกรูปแบบการสอนที่สามารถสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้แก่ผู้เรียนได้

4. หลักการเรียนรู้ (principles of learning) ผู้สอนต้องพิจารณาเลือกรูปแบบการสอนที่อยู่บนพื้นฐานของหลักการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับจุดประสงค์ที่ต้องการให้ผู้เรียนบรรลุ

5. สิ่งอำนวยความสะดวก เครื่องมือ และทรัพยากร (facilities, equipment and resources) ผู้สอนจะต้องจินตนาการถึงสิ่งเหล่านี้ในสถานที่ที่จะนำรูปแบบการสอนไปใช้ว่าเหมาะสมกับรูปแบบการสอนที่เลือกหรือไม่

5. ความสัมพันธ์ของรูปแบบการเรียนการสอน วิธีการสอน เทคนิคการสอน

รูปแบบการเรียนการสอน วิธีการสอน เทคนิคการสอน มีความสัมพันธ์กันดังที่ ทิศนา แฉมมณี (ม.ป.ป.) กล่าวไว้ดังนี้

รูปแบบการสอน หมายถึง สภาพหรือลักษณะของการจัดการเรียนการสอนที่จัดขึ้นอย่างมีระบบระเบียบแบบแผน ตามปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิด หรือ ความเชื่อต่างๆโดยอาศัยวิธีสอน และเทคนิคการสอนต่างๆเข้ามาช่วย ให้สภาพการเรียนการสอนนั้นเป็นไปตามหลักการ

ที่ยึดถือคุณลักษณะสำคัญ (Critical Attributes) ของรูปแบบการจัดการเรียนการสอน จะต้องประกอบด้วยสิ่งต่างๆต่อไปนี้

1. มีปรัชญา หรือทฤษฎี หรือหลักการ หรือแนวคิด หรือความเชื่อที่เป็นพื้นฐาน หรือเป็นหลักการของรูปแบบนั้น
2. มีการบรรยาย หรืออธิบายสภาพ หรือลักษณะของการจัดการเรียนการสอน
3. มีการจัดระบบ คือจัดทั้งองค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของระบบให้สามารถนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการพิสูจน์ทดลองถึงประสิทธิภาพของระบบนั้น
4. มีการอธิบายกระบวนการสอน วิธีสอน และเทคนิคการสอน ในฐานะที่เป็นองค์ประกอบย่อยที่สำคัญของระบบนั้น

วิธีสอน หมายถึง วิธีการต่างๆที่ใช้เพื่อช่วยให้การจัดการเรียนการสอนในรูปแบบต่างๆ บรรลุเป้าหมาย วิธีการแต่ละวิธีย่อมประกอบไปด้วยลักษณะอันเป็นจุดเด่นเฉพาะของวิธีนั้น และกระบวนการอันเป็นหลักในการดำเนินการตามวิธีนั้น คำว่าลักษณะเด่นในที่นี้ หมายถึง ลักษณะสำคัญของวิธีการนั้น ที่ทำให้วิธีการนั้นแตกต่างไปจากวิธีการอื่น เช่น วิธีการทอด สิ่งที่เป็นลักษณะเด่นที่ขาดไม่ได้ (Critical Attributes) ถ้าขาดจะถือว่าไม่เป็นการทอด ก็คือ น้ำมันและความร้อน และวิธีการ หรือขั้นตอนที่ขาดไม่ได้ คือ การหย่อนสิ่งที่จะทอดลงในน้ำมันที่มีความร้อนสูงและมีปริมาณมากพอที่จะทำให้สิ่งนั้นสุกโดยไม่ติดภาชนะที่ใช้ทอด ดังนั้น คุณลักษณะสำคัญที่เป็นลักษณะเด่น (Critical Attributes) ของวิธีสอนใดๆก็คือ

1. มีการปกป้องลักษณะเด่นที่ขาดไม่ได้ของวิธีนั้น
2. มีการปกป้องกระบวนการหลัก หรือขั้นตอนการดำเนินการที่ขาดไม่ได้ของวิธีนั้น

เทคนิคการสอน หมายถึง กลเม็ดต่างๆที่ใช้ในการช่วยให้วิธีการ หรือกระบวนการบรรลุผลตามจุดมุ่งหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ เทคนิคการสอนจะใช้ควบคู่กันไปกับวิธีการสอนแต่ละวิธี หรือใช้ควบคู่ไปกับกระบวนการหรือขั้นตอนต่างๆในการจัดการเรียนการสอนแบบต่างๆ เช่น ในการสอนแบบบรรยาย การบรรยายให้นำฟัง ผู้บรรยายจำเป็นต้องใช้เทคนิคต่างๆช่วย เช่น เทคนิคการใช้เสียง ท่าทาง การใช้อารมณ์ขัน เป็นต้น

จากการที่กล่าวข้างต้น ทิศนา แชมมณี (ม.ป.ป.) จึงชี้ให้เห็นว่า รูปแบบการจัดการเรียนการสอน วิธีการสอน และเทคนิคการสอน มีส่วนสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ซึ่งอาจจะมองได้ใน 2 ลักษณะ คือ

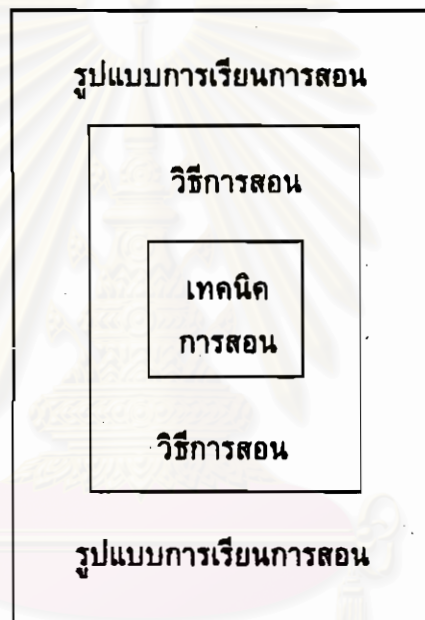
1. การมองโดยเริ่มต้นจากปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิด หรือความเชื่อต่างๆ กล่าวคือ เมื่อเรามีแนวคิด หรือความเชื่ออย่างใดอย่างหนึ่ง เราก็จะพยายามจัดการเรียนการสอนให้มีสภาพที่สอดคล้องกับความเชื่อนั้น และพยายามสรรหาวิธีสอนที่จะเอื้ออำนวยให้หลักการนั้นๆ

บรรลุผล นอกจากนั้น เพื่อให้วิธีสอนเหล่านั้นบรรลุผลสำเร็จได้อย่างดี เราก็ต้องพยายามหาเทคนิคต่างๆมาเสริมวิธีสอนอีกชั้นหนึ่ง

2. การมองโดยเริ่มต้นจากเทคนิคการสอน กล่าวคือ เทคนิคการสอนช่วยเสริมวิธีสอนให้มีประสิทธิภาพสูงสุด และวิธีสอนช่วยให้สภาพหรือรูปแบบการจัดการเรียนการสอนบรรลุผลสอดคล้องกับหลักการและทฤษฎีต่างๆที่ยึดถือ

การมองในทั้ง 2 ลักษณะดังกล่าว สามารถจำลองออกมาเป็นแผนภูมิได้ ดังแสดงในแผนภูมิที่ 2

แผนภูมิที่ 2 แสดงความสัมพันธ์ระหว่าง รูปแบบการเรียนการสอน วิธีการสอน และเทคนิคการสอน (ทศนา แคมมณี,ม.ป.ป.)

โดยสรุปแล้ว รูปแบบการสอน หมายถึง แผนซึ่งแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่างๆ คือ ความสำคัญและความเป็นมาของรูปแบบ หลักการ วัตถุประสงค์ สาระของรูปแบบ กระบวนการเรียนการสอน การประเมินผล เพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์